

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КАПІТОНОВ Віктор Ігоревич

УДК 343.3/.7

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ
ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ
ДОКУМЕНТООБІГУ СУДУ**

08 Право

081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня
доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ В.І. Капітонов

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник –
доктор юридичних наук, професор
Шаблистий Володимир Вікторович

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Капітонов В.І. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Дніпровський університет внутрішніх справ, Дніпро, 2024.

В дисертації розглянута загальна комплексна кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах та системах правосуддя. В дисертації розглянуті основні аспекти визначення об'єкта посягання за ст. 376-1 КК України. Розглянуто попередні дослідження науковців щодо визначення об'єкта кримінального правопорушення. Звернута увагу на розгалуженість думок науковців, які проводили попереднє дослідження щодо визначення об'єкта незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Приділено увагу також спірному питанню щодо розміщення розглядуваної статті саме в Розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя». З метою детального з'ясування цієї важливої проблеми розглянуті основні думки з приводу визначення об'єкта кримінального правопорушення в теорії кримінального права, його значенні та вплив на кваліфікацію. Розглянуті позиції щодо визначення об'єкта кримінального правопорушення та його основної ознаки дало можливість встановити конкретизацію цих положень. Також розглянуті основні категорії посягання, такі як: «правосуддя», «система правосуддя», «складові системи правосуддя».

Розглянуто питання віднесення норми ст. 376-1 КК України до Розділу XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-

обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку за ознакою посягання саме на автоматизовану систему, а не на систему правосуддя. З цією метою в статті проведено деталізацію визначення саме роботи автоматизованих систем в органах і установах системи правосуддя. Таке детальний аналіз дав змогу остаточно визначити безпосередній об'єкт посягання. З метою більшого розуміння щодо реформи кримінального законодавства та розглядуваного нами питання звернулись до Проекту Кримінального кодексу України, що дало змогу порівняти чинне законодавство та пропозиції на майбутнє. Після розгляду основного матеріалу в статті зроблені власні висновки, що дали змогу встановити та конкретизувати об'єкт посягання за ст. 376-1 КК України.

В дослідженні розглянуті питання особливостей об'єктивної сторони за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя за ст. 376-1 КК України. Звернута увагу на важливість дослідження всіх елементів, як обов'язкових, так і факультативних, при з'ясуванні обставин об'єктивної сторони кримінального правопорушення. Приділено увагу особливостям та специфіки кваліфікації незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах правосуддя. Окремо розглянуті питання щодо конкретних діянь, що передбачені в диспозиції статті. Проведено огляд попередніх досліджень та публікацій за обраною тематикою, враховано думку вчених, які вже розглядали ці питання в своїх роботах.

В дисертації дано визначення та власне трактування окремо кожного із видів суспільно небезпечного діяння за диспозицією ст. 376-1 КК України. Приділено увагу поняттям «внесення неправдивих відомостей»; «несвоєчасне внесення відомостей»; «несанкціоновані дії з інформацією»; «інше втручання в роботу таких систем». Зроблено розмежування із

суміжними складами кримінальних правопорушень, особливо, що стосується несанкціонованих дій з інформацією.

Приділено увагу проблемним питанням диспозиції статті. Відсутність обов'язковості звернення до інших нормативно-правових актів, які чітко регламентують роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя призводить не чіткого формулювання суспільно-небезпечного діяння і дає змогу уникнути покарання. Розгляд, окреслених вище питань встановлення ознак об'єктивної сторони, дав змогу пошуку нової моделі формування диспозиції, оскільки невелика кількість облікованих з 2009 року кримінальних правопорушень, а зовсім невелика кількість кримінальних проваджень та обвинувальних висновків говорить не про відсутності фактів вчинення таких кримінальних правопорушень, а про суттєві недоліки особливості диспозиції ст. 376-1 КК України. Усунення таких недоліків та прогалин в подальшому дасть змогу об'єктивно оцінити стан та рівень злочинності в цій сфері.

Дисертація присвячена розгляду окремого складового елементу незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя за ст. 376-1 КК України – це *предмет*. З метою детального розгляду окресленого питання проведено аналіз попередніх досліджень щодо визначенню предмета кримінального правопорушення та його вплив. В свою чергу такий огляд дав змогу побачити проблему та зупинитись в своєму дослідженні більше детально. Звернута увага на специфіку предмета, яку визначає законодавець в диспозиції статті та неузгодженість в тексті. Окремо розглянуто понятійні апарати: «відомості» та «інформація» на яких базується поняття предмету ст. 376-1 КК України. Не обійшли увагою сучасний стан використання технологій, в тому числі і в судочинстві. В Україні використання штучного інтелекту в судочинстві цілком можливо, однак звернута увагу на проблему

відсутності нормативно-правової бази щодо його використання в цій галузі. Наведено приклад на проведеному огляді судової практики.

В дисертації розглянуто питання щодо конкретизації інформації, як предмета кримінального правопорушення, яка не зазначена в диспозиції статті. Для чіткого встановлення предмета кримінального правопорушення необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів, які містять певний перелік, однак не виключений, що може бути розширеним за необхідності. Також розглянуто питання самої автоматизованої системи в органах та установах системи правосуддя. Не вирішеним та неузгодженим залишається питання віднесення автоматизованої системи до предмета кримінального правопорушення. Огляд попередніх публікацій показав, що думки науковців з цього приводу розділились. На підставі розглянутих проблемних питань зроблені власні висновки, в яких відображені сучасні шляхи вирішення таких проблем, що дало змогу досягти поставленої мети дослідження.

Констатовано, що у ст. 376-1 КК України прив'язки до спеціального мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення не має. Тобто передбачається вчинення з будь яких мотивів та з будь якою метою. Особливу увагу слід приділено тому факту, що інколи наявні спеціальні мотив та мета є кваліфікуючими ознаками, що є цілком логічною обставиною обтяження покарання. При цьому особисті мотиви (помста, ревності, самоствердження, хуліганський мотив та ін.) як правило визнаються загальними і на кваліфікацію не впливають, а інші мотиви, низинні (корисливий мотив) потребують закріплення як кваліфікуючу обставину за ч. 2 ст. 376-1 КК України. Однак, за умови наявності корисливого мотиву, необхідно розглядати питання щодо неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) і кваліфікувати такі дії за сукупністю кримінальних правопорушень. У разі вчинення кримінального

правопорушення службовою особою. При вчиненні кримінального правопорушення загальним суб'єктом з корисливих мотивів доцільно ввести кваліфікуючу ознаку, що збільшить покарання.

Зазначено, що при такому «змішаному» розподілу ролей доцільним було б додати наявність спеціального мотиву – корисливого.

Ключові слова: правосуддя; система правосуддя; склад кримінального правопорушення; робота автоматизованих систем; інформаційні системи.

SUMMARY

Kapitonov V.I. Criminal liability for illegal interference in the work of the court's automated document management system. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 Law. - Dnipro University of Internal Affairs, Dnipro, 2024.

The dissertation examines the general complex criminal-legal characteristics of illegal interference in the work of the automated system in the bodies and systems of justice. The dissertation examines the main aspects of determining the object of infringement under Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. Previous studies of scientists regarding the definition of the object of a criminal offense are considered. Attention is drawn to the ramifications of the opinions of scientists who conducted a preliminary study on the definition of the object of illegal interference in the work of automated systems in the bodies and institutions of the justice system. Attention was also paid to the controversial issue of placing the article in question in Chapter XVIII "Criminal Offenses Against Justice". In order to clarify this important problem in detail, the main opinions regarding the definition of the object of a criminal offense in the theory of criminal law, its meaning and influence on qualifications are considered. The considered positions on the definition of the object of the criminal offense and its main features made it possible to establish the specification of these provisions. Also considered are the main categories of encroachment, such as: "justice", "justice system", "components of the justice system".

Considered the issue of attributing the norm of Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine to Chapter XVI "Criminal offenses in the field of use of electronic computing machines (computers), systems and computer networks and telecommunication networks based on encroachment on the automated system,

not on the justice system. For this purpose, the article provides a detailed definition of the work of automated systems in the bodies and institutions of the justice system. Such a detailed analysis made it possible to finally determine the immediate object of the encroachment. In order to gain a better understanding of the reform of the criminal legislation and the issue under consideration, we turned to the Draft Criminal Code of Ukraine, which made it possible to compare the current legislation and proposals for the future. After reviewing the main material, the article made its own conclusions that made it possible to establish and specify the object of infringement under Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The study examines the specifics of the objective party for illegal interference in the work of automated systems in bodies and institutions of the justice system under Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. Attention is drawn to the importance of researching all elements, both mandatory and optional, when clarifying the circumstances of the objective side of a criminal offense. Attention is paid to the features and specifics of the qualification of illegal interference in the work of automated systems in the bodies and institutions of justice. Issues regarding specific actions provided for in the disposition of the article are considered separately. A review of previous research and publications on the selected topic was carried out, the opinion of scientists who had already considered these issues in their works was taken into account.

In the dissertation, the definition and proper interpretation of each of the types of socially dangerous action according to the disposition of Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. Attention is paid to the concept of "entering false information"; "untimely submission of information"; "unauthorized actions with information"; "other intervention in the work of such systems". A distinction has been made with related criminal offenses, especially regarding unauthorized actions with information.

Attention is paid to the problematic issues of the disposition of the article. The lack of mandatory reference to other legal acts that clearly regulate the operation of automated systems in the bodies and institutions of the justice system leads to unclear formulation of a socially dangerous act and makes it possible to avoid punishment. The consideration of the issues of establishing the characteristics of the objective side, outlined above, made it possible to find a new model of disposition formation, since the small number of criminal offenses recorded since 2009, and the very small number of criminal proceedings and indictments, does not indicate the absence of facts of such criminal offenses, but about significant shortcomings of the particular disposition of Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. Eliminating such shortcomings and gaps in the future will make it possible to objectively assess the state and level of crime in this area.

The dissertation is devoted to the consideration of a separate constituent element of illegal interference in the work of automated systems in bodies and institutions of the justice system under Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine is a subject. For the purpose of detailed consideration of the outlined issue, an analysis of previous studies on the definition of the subject of a criminal offense and its impact was carried out. In turn, such an overview made it possible to see the problem and stop in its research in more detail. Attention is drawn to the specificity of the subject, which is determined by the legislator in the disposition of the article and the inconsistency in the text. Conceptual devices: "knowledge" and "information" on which the concept of the subject of Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. They did not ignore the current state of technology use, including in the judiciary. In Ukraine, the use of artificial intelligence in the judiciary is quite possible, but attention has been drawn to the problem of the lack of a legal framework for its use in this field. An example is given based on a review of judicial practice.

The dissertation examines the issue of specifying information as a subject of a criminal offense, which is not specified in the disposition of the article. To clearly establish the subject of a criminal offense, it is necessary to refer to other normative legal acts, which contain a certain list, but it is not excluded, which can be expanded if necessary. The issue of the most automated system in the bodies and institutions of the justice system was also considered. The issue of classifying the automated system as a subject of a criminal offense remains unresolved and uncoordinated. A review of previous publications showed that the opinions of scientists on this matter were divided. On the basis of the considered problematic issues, own conclusions were drawn, which reflected modern ways of solving various problems, which made it possible to achieve the set goal of the research.

It was established that in Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine is not linked to a special motive and purpose of committing a criminal offense. That is, it is supposed to be committed for any motive and for any purpose. Particular attention should be paid to the fact that sometimes the existing special motive and purpose are qualifying features, which is a completely logical circumstance of the severity of the punishment. At the same time, personal motives (revenge, jealousy, self-affirmation, hooligan motive, etc.) are generally recognized as general and do not affect the qualification, while other low motives (selfish motive) need to be confirmed as a qualifying circumstance according to Part 2 of Art. 376-1 of the Criminal Code of Ukraine. However, if there is a selfish motive, it is necessary to consider the issue of unlawful gain (Article 368 of the Criminal Code of Ukraine) and classify such actions as a set of criminal offenses. In case of committing a criminal offense by an official. When a general subject commits a criminal offense for selfish reasons, it is advisable to introduce a qualifying feature that will increase the punishment.

It is noted that with such a "mixed" distribution of roles, it would be appropriate to add the presence of a special motive - self-serving.

Keywords: justice; justice system; composition of a criminal offence; operation of automated systems; information systems.

**СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації*

1. Капітонов В.І. Об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 614-617.

2. Капітонов В.І. Особливості визначення об'єктивної сторони за ст. 376-1 КК України (незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя). *Правові новели: науковий юридичний журнал*. 2023. Випуск 21. С. 285-291.

3. Капітонов В.І. Предмет незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Право і суспільство*. 2023. №2. Том 2. С. 376-381.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Капітонов В.І. До питання про декриміналізацію 376-1 КК України. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 28 травня 2021 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 121–124.

5. Капітонов В.І. До питання про об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 29 лютого 2024 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 615-617.

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	13
Вступ	14
Розділ 1. Загальні засади захисту інформації кримінально-правовими засобами.....	25
1.1. Засади застосування автоматизованої системи документообігу в органах та установах системи правосуддя.....	25
1.2. Міжнародний досвід криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах та установах системи правосуддя.....	38
Висновок до Розділу 1	44
Розділ 2. Об’єктивні ознаки незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя ..	45
2.1. Об’єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя	45
2.2. Об’єктивна сторона незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя.....	73
Висновок до Розділу 2	98
Розділ 3. Суб’єктивні ознаки незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя.....	101
3.1. Суб’єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя	101
3.2. Суб’єктивна сторона незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя	113
Висновок до Розділу 3.....	121
Висновки	123

Список використаних джерел	128
Додатки	146

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АС – автоматизована система

АСДС – автоматизована система документообігу суду

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЄС – Європейський Союз

ЄСІТС – Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

ІТС – інформаційно-телекомунікаційна система

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства

КК України – Кримінальний кодекс України

КМ – комп'ютерна мережа

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян

ООН – Організація об'єднаних націй

ПВСУ - Пленум Верховного Суду України

ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розділ VIII Конституції України присвячений правовим основам здійснення правосуддя в Україні, важливість якого підтверджено окремим Розділом КК України XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя». У 2009 році цей розділ доповнено новою ст. 376-1 КК України «Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду», назву та зміст якої було змінено у 2023 році на «Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя».

Згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, ст. 376-1 КК України застосовувалася лише 5 разів, що може свідчити як про недосконалість самої норми, так й про відсутність/латентність незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя.

Варто відмітити, що проблема кримінально-правового забезпечення правосуддя та інформаційних систем відображена у працях багатьох вітчизняних учених, зокрема А.А. Андрушка, О.М. Бандурки, В.С. Батиргарєєвої, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, В.В. Голіни, Б.М. Головкина, О.А. Гритенко, В.К. Грищука, О.М. Гуміна, О.М. Джужи, С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової, О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, В.М. Карчевського, І.В. Козича, І.М. Копотуна, М.Й. Коржанського, О.М.Костенка, О.М. Литвинова, П.С. Матишевського, І.Б. Медицького, М.І. Мельника, С.А. Мозоля, В.О. Навроцького, Є.С. Назимка, В.І. Осадчого, М.І. Панова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, О.С. Тарасенка, В.Я. Тація, В.П. Тихого, В.О. Тулякова, Н.В. Уварової, М.І. Хавронюка, Є.В. Фесенка, А.Є. Фоменка, П.Л. Фріса, В.В. Шаблистою, С.І. Шевченка, О.С. Юніна, С.С. Яценка та ін.

За час існування ст. 376-1 КК України до 2021 року проводились фрагментарні дослідження окремими науковцями, які досліджували окремі

положення диспозиції статті. Дослідження в зазначеній галузі проводили наступні вчені: В.І. Борисов, І.В. Дем'яненко, О.О. Дудоров, Л.М. Москвич, В.І. Осадчий, Є.О. Письменський, В.І. Тютюгін, М.І. Хавронюк та ін. Окремо хочемо зазначити про проведене дисертаційне дослідження у 2021 році А.В. Щербіною щодо питань кримінально-правової характеристики незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Проведеними дослідженнями з 2009 року були зроблені різні висновки щодо вдосконалення диспозиції ст. 376-1 КК України, а також висновки щодо взагалі доцільності існування статті, оскільки статистичні данні щодо притягнення до кримінальної відповідальності вкрай низькі, це говорить про недієвість або «не потрібність» такої норми. Диспозиція ст. 376-1 КК України є спеціальною нормою, а загальною виступає – ст. 361 КК України (несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж).

Також варто вказати на монографію Є.С. Назимка, А.В. Щербіни та А.М. Захарченка «Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя», опублікованої в м. Київ у 2022 році. Разом із тим, у вказаних дисертаціях та монографії об'єктивно не враховано особливості кримінально-правового забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану, не враховано позитивний досвід окремих зарубіжних країн в частині розуміння та формулювання об'єктивних ознак цього кримінального правопорушення та його караності.

Враховуючи офіційні слідчу, прокурорську та судову практики, доводиться констатувати той факт, що на сьогоднішній день існують проблеми щодо виявлення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 376-1 КК України, що виражається у кількості осіб, засуджених за їх вчинення.

Отже, соціально-економічні, політичні чинники розвитку українського суспільства, дискусійні положення щодо формулювання складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 376-1 КК України та його карності, неоднозначність правозастосовної практики зумовлюють активізацію наукових пошуків щодо вдосконалення правового забезпечення протидії незаконному втручанню в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя.

Викладене свідчить про необхідність комплексної наукової розробки озвучених питань, що й обумовило вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ відповідно до: Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р № 119/2021.), наказу МВС України «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки» від 11.06.2020 р. № 454, загальноуніверситетської теми наукових досліджень «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в Україні» (реєстраційний номер 0118U100431); тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 03.02.2022 р. № 109.

Мета й завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в удосконаленні теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя та напрацювання рекомендацій щодо покращення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі *задачі*:

- розкрити поняття та основні ознаки об'єкта незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя;
- розглянути предмет за ст. 376-1 КК України, виділити особливості визначення предмета, як нематеріальної категорії;
- визначити основні ознаки об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя та їх вплив на кваліфікацію;
- визначити додаткові ознаки об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя та зробити порівняльний аналіз з проектом Кримінального кодексу України;
- з'ясувати способи вчинення незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя та їх вплив на кваліфікацію кримінального правопорушення за ст. 376-1 КК України;
- розглянути особливості суб'єкта кримінального правопорушення за ст. 376-1 КК України;
- встановити ознаки службової особи як спеціального суб'єкта за ст. 376-1 КК України;
- розглянути суб'єктивні ознаки незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя;
- сформулювати рекомендації щодо удосконалення законодавства у сфері захисту правосуддя та практики його застосування.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони правосуддя.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність незаконне втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи автором використовувались такі методи: *діалектичний метод* – під час формулювання удосконаленої конструкції ст. 376-1 КК України як кримінального правопорушення проти правосуддя в частині уникнення конкуренції із іншими кримінально-правовими нормами (підрозділи 1.2, 2.2); *метод історико-правового аналізу* – при дослідженні генезису норми про незаконне втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя в українському кримінальному законодавстві (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* – при визначенні особливостей регламентації відповідальності за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя у кримінальному законодавстві зарубіжних країн (підрозділ 2.3); *системно-структурний* – при формулюванні удосконаленої конструкції ст. 376-1 КК України (розділ 2); *аналізу та синтезу* – при визначенні об’єктивних та суб’єктивних ознак незаконне втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя (розділ 2) *статистичні методи* – при вивченні емпіричної бази дослідження (підрозділи 2.2, 2,3) та ін.

Емпіричну базу дисертації становлять: результати вивчення: статистичних даних Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури України) щодо облікованих кримінальних правопорушень та вручених повідомлень про підозру за ст. 376-1 КК України за 2018-2023 роки, Державної судової адміністрації України щодо якісного та кількісного складу засуджених осіб за вчинення незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду за аналогічний період; матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, а також опублікованої слідчо-судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одними із перших монографічних досліджень проблеми кримінальної відповідальності

за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. Найбільш важливими положеннями та висновками наукової новизни проведеного дослідження є такі:

вперше:

– доведено, що інше втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що неконкретизоване у ст. 376-1 КК України, може полягати у знищенні інформації, заміні пароля, запуску вірусної програми та інших діях, що впливають на нормальну, безперебійну роботу автоматизованої системи суду. Способи вчинення таких діянь можуть мати різні прояви, з урахуванням технологічного розвитку, ІТ технологій, штучного інтелекту та ін.;

– аргументовано, що у ст. 376-1 КК України предметом кримінального правопорушення є інформація, що обов'язково повинна вноситися до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах;

удосконалено:

- позицію стосовно того, що при автоматизованій взаємодії Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними системами органів та установ у системі правосуддя, органів правопорядку, Національної асоціації адвокатів України, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ, інших органів та установ, їх користувачі можуть не мати статусу службової особи, однак мати допуск до автоматизованої системи, що унеможливило застосування ст. 376-1 КК України;

дістало подальший розвиток:

– положення науки кримінального права щодо правил кваліфікації кримінальних правопорушень при конкуренції загальної та спеціальної норми (з урахуванням безпосереднього об'єкта посягання та важливості суспільних відносин).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані пропозиції, практичні рекомендації та висновки можуть використовуватись у таких сферах діяльності:

– *правотворчості* – для удосконалення кримінального законодавства у сфері охорони правосуддя;

– *правозастосовній діяльності* – для удосконалення діяльності правоохоронних та судових органів України;

– *науково-дослідній роботі* – для теоретичних розробок, пов'язаних з кваліфікацією незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя;

– *освітньому процесі* – для здобувачів вищої освіти під час викладання курсу Особливої частини кримінального права та відповідних спецкурсів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології Дніпровського державного університету внутрішніх справ, а також на таких науково-практичних заходах: «Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування» (м. Дніпро, 28 травня 2021 р.); «Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів» (м. Дніпро, 29 лютого 2024 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 5 наукових публікаціях, з яких: три – у вітчизняних фахових виданнях, дві – у тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (155 найменувань) та додатку.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

1.1. Засади застосування автоматизованої системи документообігу в органах та установах системи правосуддя.

В Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки зазначені основні проблеми, які потребують швидкого вирішення для вдосконалення впровадження цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності людини. Однією з проблемних питань зазначено на недостатній рівень упровадження цифрових технологій у здійсненні правосуддя (ст. 3). Напрями та заходи щодо судочинства визначаються як врегулювання питання щодо надання судді безпосереднього доступу до автоматизованих інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування (ст. 4). Також в статті 4 Стратегії окремо приділено увагу розвитку цифрових технологій при здійсненні правосуддя, а саме: розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій, його інтегрування у національну інфраструктуру електронного врядування шляхом:

- запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства;
- впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника процесу;

- удосконалення та розвиток офіційного вебпорталу судової влади України для отримання інформації про суди і справи (провадження) з регулярним оновленням даних судової статистики [83]. Ми бачимо чітко окреслені завдання, що стоять в процесі реформування судової системи, в тому числі звернута увага на розвиток цифрових технологій. Електронний документообіг запроваджений і активно працював близько десяти років, однак на сьогодні із розвитком цифрових новітніх технологій цього явно не достатньо. Запроваджена Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи дає змогу прозоро, швидко, доступно приймати участь у судовій системі. Особливої актуальності така система набула під час пандемії Covid-19, а згодом – збройна агресія та запровадження воєнного стану в Україні.

В той же час запровадження роботи ЄСІТС потребує захисту від кримінально протиправних посягань кримінально-правовими засобами. Створення ЄСІТС в першу чергу призначено для визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи і повинно здійснюватися Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою у порядку, визначеному ГПК України, КАС України, КПК України, ЦПК України (автоматизований розподіл справ).

Так, згідно п.п. 11, 12 ст. 18 Кодекс адміністративного судочинства України: «несанкціоноване втручання в роботу Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи та в автоматизований розподіл справ між суддями тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система підлягає захисту із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю» [37].

Необхідність криміналізації норми щодо порушень за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя виникла ще у 2009 році, відповідно було внесені зміни до КК України та додано нову норму, а саме ст. 376-1 КК України (незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду) [80]. З

початком судової реформи ще у 2014 році з'являється низка нормативно-правових актів щодо вдосконалення системи правосуддя та зменшення людського фактору на прийняття рішень, з метою зменшення корупційних ризиків, в тому числі запровадженням електронного документообігу в судах, а згодом запровадженням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Захист ЄСІТС є часткою по відношенню до загального визначення інформаційна безпека.

Інформаційна безпека – це поточний стан захищеності об'єкта від інформаційних загроз, який визначається рівнем шкоди, що може бути заподіяна існуванню, функціонуванню чи діяльності об'єкта в разі реалізації цих загроз через: а) використання неповної, несвоєчасної і недостовірної інформації; б) здійснення негативного інформаційного впливу; в) протиправного застосування інформаційних технологій; г) несанкціонованого розповсюдження і використання інформації, порушення її цілісності, конфіденційності та доступності [3, с. 20].

А. В. Щербіна в своєму дослідженні зазначає, що: «з кримінально-правової точки зору **під інформаційною безпекою** необхідно розуміти сукупність кримінально-правових засобів та заходів, які створюють алгоритм активної протидії протиправному посяганню на права, свободи та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, а також держави та суспільства в цілому шляхом нанесення шкоди через негативний інформаційний вплив. При цьому необхідно чітко розуміти принципову різницю між інформаційною безпекою та безпекою інформації. На нашу думку, **безпекою інформації** є стан захисту тих чи інших даних від несанкціонованого доступу з метою внесення неправдивих та/або несвоєчасних відомостей. В межах досліджуваної нами ст. 376-1 чинного КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду доцільніше говорити про посягання саме на безпеку інформації. Варто також зазначити, що вказана стаття є новелою кримінального законодавства,

яка стала логічним завершенням процесу прийняття низки нормативно-правових актів як з питань захисту інформації та інформаційної безпеки, так і вдосконалення роботи судової системи України» [138, с. 41-42].

М.В. Карчевський ще у 2012 році стосовно кримінально-правової охорони відносин інформаційної безпеки у сфері використання інформаційних технологій установив, що:

- чинне законодавство про кримінальну відповідальність передбачає певну систему кримінально-правових засобів охорони суспільних відносин у сфері використання електроннообчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку, однак аналіз відповідних норм КК свідчить про те, що зазначена специфіка суспільної небезпечності врахована не повною мірою, а також спостерігається порушення низки принципів криміналізації;

- при криміналізації злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку був порушений принцип суспільної небезпечності: через відсутність у законодавчих визначеннях злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем, комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку чітких критеріїв суспільної небезпечності під кримінальноправову заборону та, відповідно, до сфери впливу кримінальної юстиції потрапляють не тільки діяння, які дійсно є суспільно небезпечними, але й ті, які такими не є; таке положення різко негативно відбивається на ефективності кримінально правової охорони інформаційної безпеки у сфері використання інформаційних технологій;

- порушений принцип визначеності та єдності термінології. У ст.ст. 361 – 363-1 при формулюванні ознак злочинних діянь використовується термінологія, яка різниться з тією, що використана при формулюванні ознак суміжних адміністративних правопорушень, відсутність єдності термінології значно зменшує ефективність відповідних норм як кримінального законодавства, так і адміністративного;

- норми розділу XVI містять терміни, які неоднаково визначаються як на рівні законодавства, так і на рівні наукового тлумачення, що звужує можливості його використання для охорони відповідних суспільних відносин; - використання в диспозиціях зазначених норм переліку технічних засобів обробки інформації створює небезпеку "технологічної залежності" законодавства;

- чинна редакція ст. 361-2 дозволяє говорити як про надлишковість заборони, що в ній сформульована, так і про формування цією нормою певних прогалин у законодавстві; надлишковість стосується криміналізації діянь, які не можна визнавати суспільно небезпечними в контексті інших норм щодо відповідальності за незаконні дії з інформацією з обмеженим доступом; прогалини пов'язані з невдалим формулюванням ознак предмета, які значно звужують можливості норми, роблять кримінально-правові засоби, передбачені нею, такими, що не відповідають сучасним потребам протидії злочинам у сфері використання інформаційних технологій;

- конструкція об'єктивної сторони ст. 361 КК України зумовлює прогалини, що полягають у неможливості притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які заподіюють зазначені в нормі суспільно небезпечні наслідки без вчинення передбаченого в нормі діяння; - певні прогалини створює законодавче визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 363 КК, яке не відповідає можливим формам об'єктивної сторони цього посягання; крім того, неефективність розглядової норми зумовлена недоліками законодавчого регулювання використання засобів захисту інформації;

- прогалини мають місце при формулюванні кримінально-правової заборони масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку (ст. 363-1 КК). Вони полягають у тому, що відповідальність за розповсюдження спаму пов'язана з наслідками, які є абсолютно нетиповими для подібних дій, а отже, переважна більшість випадків розповсюдження спаму не підпадає під ознаки злочину, передбаченого цією нормою. Недосконалим, таким, що

зменшує ефективність кримінально-правової охорони, є також матеріально-правове регулювання множинного розсилання телекомунікаційних повідомлень;

- встановлено порушення принципу повноти складу; воно полягає як у формулюванні занадто громіздких законодавчих визначень, які ускладнюють установлення змісту ознак конкретних складів злочинів (ст. 361 КК передбачає відповідальність за два абсолютно самостійні склади злочинів), так і в недостатній визначеності складів конкретних комп'ютерних злочинів у диспозиціях відповідних кримінально-правових норм (відсутність чітких положень щодо змісту суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст.ст. 361 – 363-1 КК, недостатньо конкретне формулювання ознак спеціального суб'єкта злочину, передбаченого ст. 362 КК);

- певне зменшення ефективності кримінально-правових засобів охорони інформаційних суспільних відносин зумовлене недоліками диференціації відповідальності залежно від заподіяної шкоди та відсутністю в нормах досліджуваного розділу спеціальної вказівки на можливість так званої змішаної повторності;

- дослідження відповідності національного кримінального законодавства про злочини у сфері використання інформаційних технологій принципу міжнародно-правової необхідності та допустимості криміналізації дозволяє казати про надлишковість зобов'язань, узятих на себе Україною при ратифікації Конвенції про кіберзлочинність та необхідність внесення нових застережень до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» [36, с. 387-389].

Назва кіберзлочинів взята із Конвенції, але вона не випадкова і засновується на трьох властивостях необхідним чином захищеної інформації:

– *конфіденційність* – властивість інформації бути захищеною від незаконного ознайомлення;

– *цілісність* – властивість інформації бути захищеною від незаконного спотворення, руйнування або знищення;

– *доступність* – властивість інформації бути захищеною від незаконного блокування. До кіберзлочинів, що посягають на конфіденційність, цілісність і доступність комп'ютерних даних і систем відповідно до КК України відносяться злочини, передбачені Розділом 16 – «Кримінальні правопорушення у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), АС та КМ і МЕ».

Вказана Конвенція у Розділі II «Заходи, які мають здійснюватися на національному рівні», у ч. 1 «Матеріальне кримінальне право» до кіберзлочинів відносить такі:

1) заголовок 1 – Правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем: ст. 2 – незаконний доступ; ст. 3 – нелегальне перехоплення; ст. 4 – втручання у дані; ст. 5 – втручання у систему; ст. 6 – зловживання пристроями;

2) заголовок 2 – Правопорушення, пов'язані з комп'ютерами: ст. 7 – підробка, пов'язана з комп'ютерами; ст. 8 – шахрайство, пов'язане з комп'ютерами;

3) заголовок 3 – правопорушення, пов'язані зі змістом: ст. 9 – правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією;

4) заголовок 4 – Правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав: ст. 10 – правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав;

5) заголовок 5 – додаткова відповідальність і санкції: ст. 11 – спроба і допомога або співучасть; ст. 12 – корпоративна відповідальність.

Як бачимо, кіберзлочини об'єктивно не можуть охоплюватися одним розділом кримінального закону, що дає відповідь на існування загальної ст. 361 КК України та спеціальної статті 376-1 КК України.

Також ми погоджуємося із В.В. Шаблістим з приводу того, що людина як найвища соціальна цінність у державі повинна бути відправною

точкою будь-якого виду суспільної діяльності – ця діяльність має забезпечувати, сприяти покращенню існування людини в Україні. Саме з цих позицій треба вести мову про інформаційну безпеку людини, а не про інформаційну безпеку держави. У сучасному розвиненому суспільстві зі справжнім громадянським суспільством пріоритетними слід вважати галузі права, що регулюють приватні взаємини між людьми. Публічні відносини також не слід залишати не вдосконаленими чи применшувати їх значення, проте приватність має стояти вище публічності [130, с. 237].

М.О. Думчиков пропонує ст. 361 КК України викласти так:

Несанкціоноване втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних технологій, систем та мереж

Несанкціоноване втручання в роботу інформаційно-телекомунікаційних технологій, систем та мереж, тобто одержання можливості для ознайомлення та (або) використання цифрової інформації, яка міститься в інформаційно-телекомунікаційній технології, системі або мережі за допомогою проникнення, особою, яка не має права доступу до інформаційно-телекомунікаційної технології, системи або мережі та (або) за дозволом власника інформаційно-телекомунікаційної технології, системи або мережі, що не призвело до наслідків у вигляді витоку, копіювання, модифікації, спотворення процесу оброблення, перехоплення, блокування і (або) знищення цифрової інформації, –

Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб,
–

Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони призвели до витоку, перехоплення, копіювання, спотворення процесу оброблення та (або) модифікації цифрової інформації, –

Дії передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони призвели до блокування та (або) знищення цифрової інформації, –

Дії, передбачені частинами першою – четвертою цієї статті, якщо вони заподіяли значну шкоду чи створили небезпеку тяжких технологічних

аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення чи інших тяжких наслідків, –

Дії, передбачені частинами першою – третьою та четвертою цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою або злочинною організацією, –

Дії, передбачені частинами третьою – четвертою цієї статті, якщо вони вчинені під час дії воєнного стану, –

Дії, передбачені частинами першою – четвертою цієї статті, не вважаються несанкціонованим втручанням в інформаційно-телекомунікаційні технології, системи та мережі, якщо вони були вчинені відповідно до порядку пошуку та виявлення потенційних вразливостей таких систем чи мереж [20, с. 211].

Ще одне питання виникає щодо доцільності впровадження нової норми відповідно в Розділі «Кримінальні правопорушення проти правосуддя», оскільки Кримінальний кодекс України містить також інші норми щодо здійснення охорони інформації кримінально-правовими засобами. Так, аналіз чинного КК дозволяє визначити систему кримінально-правових засобів охорони обмеженого доступу до інформації. До їх складу входять ст. ст. 111, 114, 132, 145, 158, 159, 163, 168, 182, 209-1, 231, 232, 328, 330, 357, 361-2, 361, 362, **376-1**, 381, 387, 422. Проведене дослідження свідчить, що дана система характеризується: 1) непослідовністю законодавчих рішень щодо впливу фактичних чинників суспільної небезпечності на інтенсивність санкцій за окремі види незаконного надання та отримання доступу до інформації; 2) невідповідністю соціальним потребам кримінально-правової протидії, пов'язаним з формуванням тіньового ринку інформації, здобутої злочинним шляхом [73].

У 2017 році, у зв'язку із цим були внесені зміни до назви статті та до першої частини, а саме - незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Законопроектом передбачається внести до законодавства України такі зміни:

статті 132, 145, 159, 163, 168, 182, 231, 232, 328, 330, 376-1, 381, 387, ч. 11 ст. 158, ч. 2 ст. 209-1, ч.1 ст. 422 виключити з Кримінального кодексу України [79]. Останні зміни пов'язані із реформуванням судової системи в тому числі створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), яка затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України. Тож, питання стосовно існування спеціальної норми залишається дискусійним, хоча більшість вчених виступають за існування спеціальної норми в Розділі «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» ніж розширення загальної норми, що передбачена ст. 361 КК України.

1 грудня 2018 року в газеті "Голос України" та на офіційному веб-порталі "Судова влада України" Державна судова адміністрація України оголосила про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. [30].

Термін "державні реєстри" охоплює реєстри, створені судами й(або) іншими державними органами, до яких громадськість прямо або побічно має право звертатися по інформацію — як загальну, так і таку, що стосується більш специфічних питань [86].

Для з'ясування практичного застосування складу ст. 376-1 КК України, розглянемо стан облікованих кримінальних правопорушень за останні п'ять років та рух по кримінальним провадженням.

Так, у 2018 році всього обліковано за ст. 376–1 КК України – 83 кримінальних правопорушення, що становить 0,83 % від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень проти правосуддя (9 514). Оголошено про підозру – 26 особам. Кількість кримінальних правопорушень по яким провадження закрито – 22. Залишок на кінець звітнього періоду – 57 кримінальних проваджень [21].

У 2019 році всього обліковано за ст. 376–1 КК України – 34 кримінальних правопорушення, що становить 0,33 % від загальної кількості

вчинених кримінальних правопорушень проти правосуддя (10 310). Жодній особі не оголошено про підозру в 2019 році. Кількість кримінальних правопорушень по яким провадження закрито – 14. Залишок на кінець звітнього періоду – 34 кримінальних проваджень [22].

У 2020 році всього обліковано за ст. 376–1 КК України – 30 кримінальних правопорушення, що становить 0,36 % від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень проти правосуддя (8 325). Жодній особі не оголошено про підозру в 2020 році. Кількість кримінальних правопорушень по яким провадження закрито – 13. Залишок на кінець звітнього періоду – 30 кримінальних проваджень [23].

У 2021 році всього обліковано за ст. 376–1 КК України – 32 кримінальних правопорушення, що становить 0,44 % від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень проти правосуддя (7 198). Оголошено про підозру – 2 особам. Кількість кримінальних правопорушень по яким провадження закрито – 17. Залишок на кінець звітнього періоду – 30 кримінальних проваджень [24].

У 2022 році всього обліковано за ст. 376–1 КК України – 26 кримінальних правопорушення, що становить 0,72 % від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень проти правосуддя (3 636). Жодній особі не оголошено про підозру в 2022 році. Кількість кримінальних правопорушень по яким провадження закрито – 8. Залишок на кінець звітнього періоду – 26 кримінальних проваджень [25].

Варто зазначити, що в Єдиному державному реєстрі судових справ висвітлено лише п'ять обвинувальних вироків за ст. 376–1 КК України. Перший обвинувальний вирок викладений в систему в 2016 році, хоча норма криміналізована ще у 2009 році, а останній обвинувальний вирок було оголошено ще у 2019 році.

В умовах повномасштабного вторгнення кіберпростір став однією з ключових арен для здійснення агресії та військових дій проти України. Кримінально-правова охорона кіберпростору в умовах воєнного стану в Україні має на меті забезпечення безпеки, розкриття та запобігання кіберзлочинам, захист критично важливої інфраструктури й сприяння міжнародному співробітництву у цій сфері. Це необхідний елемент стратегії для забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави. Суспільна небезпека зазначених кримінальних правопорушень обумовлена багатьма факторами, серед яких основними, на нашу думку, є транснаціональність, латентність та власне масштаби таких суспільно небезпечних діянь. Згідно з даними офісу Генерального прокурора України в період із 2015 до 2020 року було обліковано приблизно 10 256 кримінальних правопорушень, передбачених XVI розділом Особливої частини Кримінального кодексу України. За цей самий період винесено всього 162 обвинувальні вироки суду [20, с. 21].

Залишається лише здогадуватися, чи така настільки мала кількість вироків за ст. 376–1 КК України свідчить про високу доброчесність працівників судів, чи все ж факти втручання в АСДС залишаються невиявленими, або ж не розслідуються належним чином [94].

Тож, ми зробили аналіз за останні п'ять років стосовно виявлення та обліку незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Облікованих кримінальних правопорушень за ст. 376-1 КК України виявлено відносно небагато, якщо порівнювати із загальною кількістю кримінальних правопорушень із розділу. Такі статистичні данні свідчать про недоліки складу кримінального правопорушення, що закріплені в диспозиції ст. 376-1 КК України.

Отже, вивчення загальних засад застосування автоматизованої системи документообігу в органах та установах системи правосуддя

свідчить про об'єктивну доцільність її кримінально-правової охорони в межах окремої статті Особливої частини КК України.

1.2. Міжнародний досвід криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи в органах та установах системи правосуддя.

Кримінально-правовий підхід є важливим, оскільки передбачає вивчення зарубіжного досвіду та відповідно, вдосконалення національного законодавства. З огляду на окреслену нами вище проблематику практичного застосування норми виникає необхідність порівняння застосування такої норми. До того ж враховуючи специфіку статті та виходячи щодо мети нашого дослідження.

Дискусію про кримінальну відповідальність юридичних осіб ми не вестимемо, оскільки у розвинутих країнах вже досить давно розроблена та ефективно впроваджена теоретична та практична база для встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб. Зокрема, найбільш яскраво виражена кримінальна відповідальність юридичної особи як суб'єкта злочину в країнах англосаксонської правової сім'ї. При цьому діяльність корпорації відмінна від дій фізичної особи. Особливу увагу приділено підставам кримінальної відповідальності та видами покарань, які можуть застосовуватися до юридичних осіб, а також перспективі їх застосування в Україні. Встановлено, що економічні важелі впливу є найбільш ефективними в якості покарання до юридичних осіб [127].

С.А. Комісаров зазначає, що Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії, на відміну від більшості країн світу, не має єдиної Конституції. У свою чергу, англійське право можна розділити на загальне (або прецедентне) право, що створюється судами на підставі реалізації їхнього конституційного повноваження, та право статутів – актів Парламенту, які є відображенням прецедентного права, оскільки фактично являють собою збірник правил із судових прецедентів. Слід зазначити, що згідно з правом Англії та Уельсу (що є складовою правової системи Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії) порушення

публічного порядку належить до злочинних діянь, переслідування яких ведеться відповідно до кримінального судочинства [39].

Так, В. М. Шепітько зазначає, що «Україна є далеко не єдиною державою, яка використовує термін «правосуддя» в назві розділу КК, що об'єднує відповідні злочини. Серед таких Австрія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Польща, Швейцарія та ін. В деяких державах не використовується поняття правосуддя, натомість розглядається загально у розділі службові злочини, злочини проти правосуддя, посадові злочини та ін.» [134].

До цього переліку держав можна віднести Казахстан, де також в Кримінальному кодексі РК не розглядається окремо як об'єкт посягання автоматизована система правосуддя. Розділ 7 КК Республіки Казахстан [49] передбачає кримінальну відповідальність за «Кримінальні правопорушення у сфері інформатизації та зв'язку» та містить загальні норми щодо посягання на інформатизація, без прив'язки щодо конкретної сфери діяльності. В Розділі 17 «Кримінальні правопорушення проти правосуддя і порядку виконання покарання, конституційного провадження», окремо не встановлено норми щодо посягання на автоматизовану систему документообігу суду. Натомість, Розділ 7 містить більший перелік норм (з 205 по 213 статті), що охоплює всі сфери використання інформаційних технологій. З позитивного, можна відмітити з технічної точки зору розташування в одному розділі, що дає загальне уявлення про об'єкт і предмет посягання.

Так само не передбачено окремої норми щодо втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду в Кримінальному кодексі Республіки Молдова [50].

Також окремо не розглядається криміналізація незаконного втручання в автоматизовану систему документообігу суду в Кримінальному кодексі Республіки Вірменія [47].

Доволі цікавим є трактування ст. 284 Кримінального кодексу Республіки Грузія [48] «Самовільне проникнення в комп'ютерну систему».

Так, 1. Самовільне проникнення в комп'ютерну систему.

2. Такі ж дії:

- а) вчинені групою осіб за попередньою змовою;
- б) вчинені з використання службового положення;
- в) вчиненні повторно;
- г) що спричинило значну шкоду, –

3. Діяння, передбачене частиною першою або (та) частиною другою вчинені щодо суб'єкта критичної інформаційної системи.

В примітці до ст. 284 КК РГ суб'єктом критичної інформаційної системи є суб'єкт критичної інформаційної системи, який передбачений Законом Грузії «Про інформаційну безпеку».

Автори Є.С. Назимко, А.В. Щербіна та Т.І. Пономарьова в своїй роботі висвітлили результати дослідження та порівняння національного законодавства щодо захисту кримінально-правовими засобами автоматизованої системи в органах правосуддя в наступних державах: Латвія, Естонія, Литва, Німеччина, що дало їм змогу зробити наступні висновки: «Що в розглянутих країнах законодавець не надає кримінальному правопорушенню, котре полягає у порушенні нормальної роботи автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя особливого значення. У жодному з розглянутих Кримінальних кодексів ми не знайшли хоча б схожої норми у розділі, присвяченому кримінальним правопорушенням проти правосуддя. Це дозволяє констатувати, що наша країна більш серйозно оцінює це суспільно небезпечне діяння, розуміючи, що останнє здатне дестабілізувати судову систему, а також негативно вплинути на загальну кримінологічну ситуацію України» [67]. Ми звикли переймати досвід європейських держав щодо втілення кримінально-правових норм в національне кримінальне законодавство, однак і даному випадку ми чітко вбачаємо, що захист автоматизованої системи в органах

правосуддя в Україні, хоча і не вперше запроваджений, однак ставить наше кримінальне законодавство в ряд з іншими державами з більш розвиненим захистом.

В КК Франції [35] також відсутня окрема кримінально-правова норма щодо захисту інформаційних систем суду чи інших державних органів.

Слід погодитися із Д.О. Балобановою з приводу того, що більшість країн пострадянського простору не встановлює самостійної кримінально-правової норми, яка б забороняла втручання в діяльність судових інформаційних систем, а діяння, які містять такі ознаки, підпадають під кваліфікацію кримінальних правопорушень проти правосуддя або службові кримінально-протиправні посягання. Кримінальне законодавство європейських країн, яке було проаналізоване авторкою, містять приписи, які в більшій мірі схожі з нормативною базою національного кримінального законодавства. Однак, КК України містить більш широкий та деталізований спектр кримінальних правопорушень в частині кримінально-правової охорони професійної діяльності захисника, адвоката чи представника особи, правосуддя в цілому що заслуговує на увагу і відповідного аналізу на предмет імплементації окремих елементів у вітчизняне законодавство. Сучасний КК України відображає прогресивні міжнародні стандарти тих засобів, які застосовуються державою для регулювання й охорони суспільних відносин у сфері правосуддя. При цьому актуальним залишається сприйняття кримінально-правовою системою України певних зразків, моделей, рішень щодо реалізації кримінально-правової охорони, які створені за межами цієї системи не шляхом типового копіювання положень зарубіжних країн, а інтерпретації тих, які з урахуванням вітчизняних особливостей економічного і соціального розвитку, правових традицій та викликів державотворення в умовах воєнного стану сприятимуть ефективній протидії кримінально-протиправним посяганням на професійну діяльність захисників, адвокатів та представників особи [4, с. 196].

Окремі автори вказують на те, що країни, які належать до англосаксонської правової сім'ї, крім нормативного регулювання, широко використовують систему судових прецедентів, у цьому разі правова регламентація встановлення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення в кіберпросторі переважно розміщена в окремих нормативних актах. Наприклад, така країна, як Сполучені Штати Америки, крім загального регулювання відносин щодо встановлення кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення в кіберпросторі, застосовує регулювання на рівні окремих штатів, які дуже різняться між собою. Навпаки, країни романо-германської правової сім'ї характеризуються уніфікацією своєї правової регламентації щодо кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення в кіберпросторі. Проте, незважаючи на належність до однієї правової сім'ї, кримінальні законодавства цих країн істотно відрізняються між собою. Так, країни Західної та Центральної Європи не виділяють як окремий розділ кримінальні правопорушення в кіберпросторі, а кримінальна відповідальність за них передбачена різними розділами їх Кримінальних кодексів, у країнах Північної Європи кримінальна відповідальність за суспільно небезпечні діяння за допомогою використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, систем та мереж виділена в окремий розділ [20, с. 31].

Тож, розглянувши Кримінальні кодекси Республіки Вірменія, Республіки Грузія, республіки Молдова, Республіки Казахстан, можемо зазначити, що не виділяється окремо норма статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання в автоматизовану систему документообігу суду. Натомість більш розширені загальні норми, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на інформаційну систему. Також, варто зазначити, що особливо кваліфікуючою ознакою виступає посягання на критично важливі інформаційні об'єкти, до яких можна віднести також автоматизовану систему документообігу суду.

Для КК Республіки Грузія також є характерним норма статті «бланкетна» і відсилає для роз'яснення до іншого нормативно-правового акту Закону Грузії «Про інформаційну безпеку». В Законі зазначено загальні положення, мета закону, сфера дії закону, суб'єкти виконання та ін. Наявність такого єдиного нормативно-правового акту дає змогу уникнути прогалин в законодавстві, до того ж не перевантажуючи кримінальне законодавство.

Висновки до розділу 1

Вивчення загальних засад застосування автоматизованої системи документообігу в органах та установах системи правосуддя свідчить про об'єктивну доцільність її кримінально-правової охорони в межах окремої статті Особливої частини КК України.

Розглянувши Кримінальні кодекси Республіки Вірменія, Республіки Грузія, республіки Молдова, Республіки Казахстан, зазначено, що не виділяється окремо норма статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання в автоматизовану систему документообігу суду. Натомість більш розширені загальні норми, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на інформаційну систему. Також, варто зазначити, що особливо кваліфікуючою ознакою виступає посягання на критично важливі інформаційні об'єкти, до яких можна віднести також автоматизовану систему документообігу суду. Для КК Республіки Грузія також є характерним норма статті «бланкетна» і відсилає для роз'яснення до іншого нормативно-правового акту Закону Грузії «Про інформаційну безпеку».

В Законі зазначено загальні положення, мета закону, сфера дії закону, суб'єкти виконання та ін. Наявність такого єдиного нормативно-правового акту дає змогу уникнути прогалин в законодавстві, до того ж не перевантажуючи кримінальне законодавство.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ

2.1. Об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя

Диспозиція ст. 376-1 КК України за своєю конструкцією є доволі складною, з урахуванням наявного предмета та місця його вчинення, тому потребує огляду конкретних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність ЄСІТС та іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді. Також варто звернути увагу не лише на предмет, як основний компонент об'єктивної сторони, що являє собою певну інформацію або документи, до того ж їх перелік чітко не визначений та в кожному конкретному випадку потребує детального розгляду, а також способи вчинення кримінального правопорушення.

Об'єкт кримінального правопорушення є одним із елементів складу та розглядається завжди в першу чергу при кримінально-правовій характеристиці або аналізу складу кримінального правопорушення. З приводу визначення самого об'єкта кримінального правопорушення в теорії кримінального права за останні роки було проведено доволі багато досліджень, висновки завжди різні, думки також різняться. Ще на початку розвитку національного кримінального права наголошувалось на необхідності відходу від застарілої системи визначення об'єкта кримінального правопорушення як тільки суспільних відносин, що в першу

чергу характерним було для радянського періоду, де не визнавались інші цінності (особисті, колективні, громадянські, норми права та ін.), окрім суспільних, малось на увазі, в більшості державних благ. Однак, на сьогодні також залишається багато прихильників саме теорії визначення елементом об'єкту саме – суспільні відносини, які включають в себе всі цінності, що охороняються. Тому доволі складний шлях остаточного визначення об'єкта кримінального правопорушення дійшов до сьогодні та в більшості вчених визначається як посягання на суспільні відносини, блага, особисті інтереси, на які направлене посягання та яким завжди завдається або може бути завдано шкоду.

В українській науці кримінального права сформульовані різні концепції розуміння і вивчення об'єкта як ознаки складу кримінального правопорушення. Найбільш поширеною і підтримуваною є концепція об'єкта як суспільних відносин (М. Й. Коржанський, А. А. Музика, А. О. Пінаєв, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій та ін.). В інших концептуальних підходах об'єкт розглядається через категорію цінностей (П. П. Андрушко, П. С. Матишевський, Є. В. Фесенко та ін.); благ (С. Б. Гавриш, А. Ф. Зелінський, В. М. Куц та ін.), норм права (Л. В. Білогриць-Котляревський), порядку, необхідного для безпеки суспільства (О. М. Костенко), свободи у приватній сфері і порядку у публічній сфері тощо. Висловлювалися також судження про неможливість універсального визначення об'єкта, яке було б застосовним до всіх складів кримінальних правопорушень [109, с. 208].

Визначення об'єкту кримінального правопорушення завжди викликає певні складнощі, оскільки об'єкт не є матеріальною величиною і не відображається у реальному середовищі, як наприклад, об'єктивна сторона, яка має опис конкретних дій в реальності (конкретне суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), конкретні наслідки, час, місце, спосіб та ін.). Розглядаючи бездіяльність мається на увазі, що в процесі утримання від

корисної дії відбувається видозмінення навколишнього світу, із суспільно небезпечними наслідками або можливістю їх настання.

Так, на думку В. Я. Тація та Ю. А. Пономаренко: «суспільні відносини, що є об'єктом кримінального правопорушення, мають об'єктивний характер, тобто існують поза і незалежно від людської свідомості, а тому незалежно і від самого кримінального закону; є первинними як щодо нього, так і щодо самого кримінального правопорушення. Ці суспільні відносини регулюються різними галузями публічного чи приватного, національного чи міжнародного, позитивного чи природного права. Ці відносини є об'єктом кримінально-правової охорони і при вчиненні кримінального правопорушення вони стають об'єктом кримінального правопорушення» [109, с. 209].

Більшість вчених наполягають на складовій частині об'єкта саме суспільні відносини, однак варто зауважити, що за останні роки коло «прихильників» теорії визначення об'єкта кримінального правопорушення як цінності збільшується. Цьому є логічне пояснення, саме цінності за своїм тлумаченням є поняттям більш ширшим ніж суспільні відносини.

Так, тлумачення слова цінність має два значення: 1. Виражена в грошах вартість чого-небудь; ціна. 2. Те, що має певну матеріальну або духовну вартість. Суспільні відносини - відносини між людьми, які встановлюються в процесі їх спільної практичної та духовної діяльності [97].

Суспільні відносини – це специфічні взаємодії, врегульовані різноманітними соціальними нормами. Суспільні відносини виникають між двома та більше людьми, які відіграють певну соціальну роль, мають якусь соціальну позицію. Виникають вони також і між групами людей, між людиною та групою [5, с. 70].

Структура суспільних відносин складають суб'єкти (учасники суспільних відносин), предмети (об'єкти) з приводу яких виникають суспільні відносини між учасниками, а також соціальний зв'язок між ними.

Ще одна теорія, крім зазначених нами складових частин об'єкта кримінального правопорушення - це: суспільні відносини, цінності, особисті інтереси, а саме блага конкретної людини або групи людей. Сюди відносять особисті невід'ємні права людини, які закріплені в Конституції України, охороняються кримінальним законом та вочевидь не можуть виступати частиною суспільних відносин. Такими особистими благами є життя, здоров'я, статева недоторканість, статева свобода, честь, гідність, воля та ін.

Також варто зазначити, що для національного кримінального права характерне визначення не лише об'єкта кримінального правопорушення, а і уточнення за його видами, це пов'язано насамперед із різноманітністю норм Особливої частини КК України та поділу на двадцять розділів. Абсолютна більшість складів кримінальних правопорушень угрупованні у розділи саме за об'єктом, що визнається як - родовий об'єкт. Види об'єктів поділяють по вертикалі (загальний, родовий, видовий, безпосередній) та горизонталі (безпосередній основний, безпосередній додатковий, який в свою чергу також ділиться на додатковий обов'язковий та додатковий факультативний).

Ще одна теорія крім зазначених нами складових частин об'єкта кримінального правопорушення: суспільні відносини, цінності, особисті інтереси, - це блага конкретної людини або групи людей. Сюди відносять особисті невід'ємні права людини, які закріплені в Конституції України, охороняються кримінальним законом та вочевидь не можуть виступати частиною суспільних відносин. Такими особистими благами є життя, здоров'я, статева недоторканість, статева свобода, честь, гідність, воля та ін.

Крім основних елементів об'єкта – суспільних відносин, інтересів, благ, до факультативних відносять: потерпілого від кримінального

правопорушення та *предмет* кримінального правопорушення. Однак, тут також думки вчених розділились щодо самостійності розгляду предмета кримінального правопорушення, яке за вказівки на те в диспозиції статті має вирішальне значення. Ми в своїй роботі також окремо приділимо увагу предмету кримінального правопорушення, який має неабияке значення і вплив на кваліфікацію.

Розміщення законодавцем ст. 376-1 саме в Розділі «Злочини проти правосуддя» дозволяє дійти висновку, що суспільними відносинами, яким у першу чергу заподіюється шкода при вчиненні незаконного втручання в роботу АСДС, виступають конституційні принципи діяльності суду, пов'язані, зокрема, з об'єктивним і неупередженим розподілом справ між суддями. У даному випадку саме вони і є основним безпосереднім об'єктом злочину. Додатковим безпосереднім об'єктом можуть бути суспільні відносини з приводу безпеки інформаційних ресурсів, які містить АСДС; належного виконання службовою особою своїх обов'язків з користування цією системою, та ін. [38].

Також варто зазначити, що для національного кримінального права характерне визначення не лише об'єкта кримінального правопорушення, а і уточнення за його видами, це пов'язано насамперед із різноманітністю норм Особливої частини КК України та поділу на двадцять розділів. Абсолютна більшість складів кримінальних правопорушень угрупованні у розділи саме за об'єктом, що визнається як родовий об'єкт. Види об'єктів поділяють по вертикалі (загальний, родовий, видовий, безпосередній) та горизонталі (безпосередній основний, безпосередній додатковий, який в свою чергу також ділиться на додатковий обов'язковий та додатковий факультативний).

Так, В. М. Шепітько зазначає, що поняття «правосуддя» у широкому розумінні дозволяє його використовувати законодавцю як системоутворюючу ознаку об'єкта, на який здійснюється посягання. Аналіз

кримінальних правопорушень, що містяться в розділі XVIII КК України «Злочини проти правосуддя», дозволяє сформулювати родовий об'єкт – суспільні відносини у сфері забезпечення здійснення правосуддя. Відповідно до видових об'єктів злочинів проти правосуддя, їх можна класифікувати на: 1) суспільні відносини, що забезпечують формування доказів або іншої інформації, що має оціночний характер, під час здійснення правосуддя (статті 371, 372, 373, 383, 384, 385, 386, 387, 396 КК); 2) суспільні відносини, що забезпечують вирішення завдань суду під час здійснення правосуддя (статті 375, 376, 376¹, 377, 378, 379, 380, 381 КК); 3) суспільні відносини, що забезпечують вирішення завдань, які стоять перед захисником (представником) особи під час здійснення правосуддя (статті 374, 397, 398, 399, 400 КК); 4) суспільні відносини, що забезпечують виконання судового рішення під час здійснення правосуддя (статті 382, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395 КК). [134, с. 126].

А. В. Андрушко зазначає, що індокриноване у свідомість науковців широке поняття «правосуддя» сприяє подальшому викривленому уявленню про місце та роль у суспільстві суду та правоохоронних органів, при якій зберігається реліктова система злочинів проти правосуддя на основі чинного законодавства *de lege lata*, як і його неточне доктринальне розуміння, що неправильно відображено в системі злочинів проти правосуддя, в якій в порушення ієрархії ціннісної парадигми кримінально-правової охорони «людина – суспільство – держава», штучно споріднені як злочини проти правосуддя, так і злочини, в яких правосуддя – лише додатковий об'єкт [2, с. 215].

Родовий об'єкт виражає споріднені між собою або тотожні кримінальні правопорушення, які утворюють певну групу і знаходяться в межах одного розділу Кримінального кодексу України. Визначення

родового об'єкту є вкрай важливим, оскільки дає змогу більш точно встановити кваліфікацію.

Родовим об'єктом виступає - *система правосуддя, яка включає в себе всю систему судів України*. Так, в ч. 1 ст. 376-1 КК України зазначено, що: «...Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах...» [54].

Після внесення змін до норми ст. 376-1 КК України відбувається обговорення юристів щодо переваг та недоліків таких змін. Так, Т. Сегеді зазначає, що: «про які інші системи може йти мова, поки не зрозуміло. Як окремі від автоматизованої системи документообігу суду наразі функціонують, зокрема, автоматизована система розподілу справ у Вищій раді правосуддя (ст. 32 Закону «Про Вищу раду правосуддя»), автоматизована система визначення члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який проводить підготовку до розгляду та доповідає справу (ч. 6 ст. 98 Закону «Про судоустрій і статус суддів»), автоматизована система формування та ведення суддівського дос'є (дос'є кандидата на посаду судді) (ч. 6 ст. 85 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Однак ці системи також мають увійти до складу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ст. 15-1 Закону «Про судоустрій і статус суддів»)» [115].

На думку В. В. Решоти, правосуддя розуміємо як основне завдання органів судової влади, які повинні встановити істину у справі, прийняти обґрунтоване і неупереджене рішення, справедливо вирішити спір, захистити права, свободи і законні інтереси людини. Правосуддя реалізовується завдяки його процесуальній формі – судочинству. Судочинство здійснюється судами при розгляді і вирішенні кримінальних,

цивільних, адміністративних, господарських справ. Правосуддя здійснюється лише судами, вся сукупність яких утворює *систему судів*. Натомість судова система – це взаємодія її основних суб'єктів (судів), відносини, що складаються між ними з приводу здійснення правосуддя. Судоустрій – це організаційна побудова усєї системи судів [87, с. 120]. Отже, система судів – це сукупність всіх судів, які здійснюють правосуддя.

Судоустрій України – це встановлена на законодавчому рівні система судів, суддів, інших представників системи правосуддя та їхніх посадових осіб (як суб'єктів державної влади, покликаних здійснювати реалізацію основного завдання соціально орієнтованої держави), яка функціонує на засадах верховенства права щодо організаційних основ, порядку їх діяльності, повноважень і взаємовідносин з іншими державними та громадськими інституціями [141, с. 253].

Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд.

3. Систему судоустрою складають:

1) місцеві суди;

2) апеляційні суди;

3) Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ відповідно до Закону «Про судоустрій і статус суддів» в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди. [84]. Однак, оновлена редакція ч. 1 ст. 376-1 КК України передбачає не лише несанкціоноване втручання в роботу автоматизованої системи в суді, а і в Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах.

Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед

суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [78].

Завданням кваліфікаційних комісій суддів є забезпечення формування суддівського корпусу, здатного кваліфіковано, сумлінно та неупереджено здійснювати правосуддя на професійній основі, а також визначення рівня професійної підготовленості суддів та розгляд питань їх дисциплінарної відповідальності [140].

В Україні утворювалися:

- кваліфікаційні комісії суддів місцевих та апеляційних судів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі;
- кваліфікаційна комісія суддів господарських судів;
- кваліфікаційна комісія суддів військових судів;
- Вища кваліфікаційна комісія суддів України [82].

Державна судова адміністрація України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади у межах повноважень, установлених законом [84].

Після проведеного нами огляду законодавства, можемо зазначити, що *родовим об'єктом* виступають суспільні відносини, що забезпечують здійснення правосуддя в державі.

Безпосереднім об'єктом виступає – конкретні органи та установи системи правосуддя, а саме: суди, Вища рада правосуддя, Вища кваліфікаційна комісія суддів, Державна судова адміністрація України, а також їх органи.

Основним безпосереднім об'єктом незаконного втручання в роботу АСДС виступають суспільні відносини, що забезпечують конституційні

принципи діяльності суду, пов'язані, зокрема, з об'єктивним і неупередженим розподілом справ між суддями [38, с. 153].

На нашу думку безпосереднім об'єктом виступають окремі аспекти інформаційних процесів суспільних відносин, зокрема, пов'язані із забезпеченням конфіденційності, цілісності та доступності інформації, її обробки та передачі, порядок доступу до інформації, що міститься в ЄСІТС.

Слушним буде уточнення А. В. Щербіни щодо визначення основного безпосереднього об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення, а саме суспільні відносини у сфері правосуддя в частині визначеного порядку функціонування автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Додатковим безпосереднім об'єктом є права та законні інтереси працівників суду, а також учасників судового процесу [143, с. 73]. Хочемо зазначити, що безпосереднім об'єктом буде не вся сфера правосуддя, а лише її частина інформаційне забезпечення системи правосуддя.

А. В. Щербіна вважає, що наукові підходи щодо визначення об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення є неоднозначними. Певною мірою це можна пояснити нестандартністю бачення законодавцем місця вказаного протиправного діяння у системі кримінальних правопорушень. Разом з тим зрозумілим є те, що обрання розділу для розміщення статті 376-1 у КК України було обґрунтовано, насамперед, необхідністю забезпечити відповідний сегмент суспільних відносин у сфері правосуддя [143, с. 73].

Порівняємо обґрунтованість розміщення несанкціонованого втручання в роботу автоматизованої системи в органах та установах системи правосуддя. Так, ст. 362 КК України встановлює кримінальну відповідальність за втручання у роботу автоматизованих систем особою, що має доступ до неї. Однак у той же час це не є перешкодою для створення спеціальних норм, які б встановлювали кримінальну відповідальність за вчинення вказаних дій щодо конкретних автоматизованих систем - див.,

наприклад, ст. 376-1 КК. Логіка виділення таких норм пов'язана із незбалансованістю санкцій частин ст. 362 КК. У першу чергу - із необгрунтованою м'якістю санкції частини першої цієї статті, яка не враховує, що функціонування окремих автоматизованих систем у публічній сфері має важливе значення для належної реалізації прав та обов'язків учасників правовідносин. До того ж, положення ст. 362 КК лише в загальній формі враховують можливість заподіяння майнової шкоди шляхом внесення до певної автоматизованої системи недостовірної інформації, а для випадків втручання в роботу системи автоматизованого арешту коштів подібні наслідки, навпаки, будуть найбільш закономірними [74].

Не можемо обійти увагою Проєкт Кримінального кодексу України, який на разі знаходиться в стадії обговорення. Робочою групою Проєкту в ЄСІКС віднесено саме за наявності об'єкта посягання як система правосуддя до Розділу 8 «Злочини проти основ правосуддя». Так, Стаття 8.1.6. «Втручання в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему»: «Особа, яка втрутилась в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему...» [111]. В порівнянні з діючою статтею об'єкт посягання передбачає загальну Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему, без уточнення, переліку таких систем. На разі обговорення триває, тому можуть бути внесені зміни щодо конкретизації об'єкту посягання. Також розміщення у відповідному розділі в проєкті КК говорить про правильність думок більшості вчених щодо посягання не на автоматизовану систему, а на систему правосуддя, де працює така система документообігу в суді.

Визначення об'єкту кримінального правопорушення є важливим питанням, і саме на прикладі проведеного нами дослідження ми бачимо, що думки вчених розійшлися з приводу посягання саме на систему правосуддя в ст. 376-1 КК України. З огляду на визначення об'єкта кримінального правопорушення загально, то можемо зазначити, що об'єкт за ст. 376-1 КК

України родовим об'єктом визначається правосуддя, безпосереднім об'єктом визначається нормальна робота автоматизованої системи в органах та системах правосуддя. Проведений аналіз Проекту Кримінального кодексу України дав змогу сформулювати власну думку, а саме така позиція авторів є більш чітко формує диспозицію статті, що в свою чергу дасть змогу статті «запрацювати». До того ж нагадаємо, що першочергова ідея створення ст. 376-1 КК України саме і полягала в неможливості втручання в розподіл справ між суддями та як наслідок, уникнення корупції в судовій системі. Однак, така конкретика залишилась в пояснювальній записці до законопроекту і не ввійшла до норми закону.

Предмет. Важливим етапом на початку реформування судової системи стало введення в дію автоматизованої системи, яка покликана для полегшення роботи з документообігом в такій системі. Вирішена одна проблема породжує іншу проблему – захист такої системи, в тому числі кримінально-правовими засобами. Такий захист законодавець передбачає в нормах ст. 376-1 КК України.

З огляду на специфіку диспозиції ст. 376-1 КК України, встановлення предмету складу кримінального правопорушення за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя являє собою певну проблему, яка детального дослідження.

Кримінально протиправні дії посягають на безпеку даних, достовірність інформації. Незаконне втручання може мати різноманітні форми, включаючи несанкціонований доступ до баз даних, зміну або видалення інформації, а також завдання шкоди автоматизованим системам. Це може призвести до порушення правил та процедур, що регулюють роботу органів та установ системи правосуддя. Незаконне втручання в роботу автоматизованих систем може мати серйозні наслідки. Воно порушує принципи незалежності, об'єктивності та безпеки, які є

основоположними принципами системи правосуддя. Крім того, це може призвести до втрати довіри громадськості до органів правосуддя.

Питання незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя розглядали в своїх дослідженнях: Ю. В. Баулін, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, В. А. Козак, М. І. Мельник, В. І. Осадчий, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, А. С. Щербіна та ін. Попередні публікації як загальне визначення предмета у кримінальному праві так і відповідно до норми ст. 376-1 КК України не дають повної відповіді на поставлені нами питання. Тому виникає необхідність проведення додаткового розгляду окреслених питань.

Предмет кримінального правопорушення хоча і не відноситься до основних ознак складу кримінального правопорушення, однак в конкретних випадках має важливе значення. Предмет не є характерним для всіх кримінальних правопорушень, саме за цією ознакою більшість вчених відносять предмет до факультативної ознаки об'єкта. Однак, де-які вчені в своїх працях наполягають на визначенні предмета як самостійного, окремого елемента об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення. При цьому не пропонувалось виділити предмет кримінального правопорушення окремо, самостійно як п'ятий елемент. Тому певним чином така неузгодженість стосовно предмета кримінального правопорушення певним чином впливає визначення його місця. Не будемо заперечувати важливість предмета серед інших елементів складу кримінального правопорушення. Так, саме за наявністю предмета для багатьох складів кримінальних правопорушень можна дати правильну кваліфікацію, зробити відмежування від суміжних складів, що в свою чергу дасть змогу притягнути до кримінальної відповідальності винних осіб. Не буде винятком і незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя за ст. 376-1 КК України, де лише

за наявності спеціального предмета можна віднести цей склад до спеціальної норми порівняно із ст. 361 КК України.

В теорії кримінального права трактування предмету не набуло чіткості та однозначності. Тривалий час предмет кримінального правопорушення ототожнювався з «речами матеріального світу». На сьогодні предмет кримінального правопорушення визначається значно ширше, особливо це актуально в останні роки з розвитком сучасних інформаційних технологій, застосування штучного інтелекту до предмету, крім речей матеріального світу відносяться: інтелектуальна власність, інформація, дані, відомості, інформаційні системи та ін. Може бути прив'язка предмета кримінального правопорушення не лише як речі матеріального світу, а також інші речі, які «причетні» до матеріального світу та можуть мати в еквіваленті свою «ціну». Прив'язка до матеріального визначення та оцінки в грошовому еквіваленті є цілком логічною, з огляду на визначення об'єкта кримінального правопорушення. Однак, така теорія не розглядається в кримінальному праві. Тут варто згадати про потерпілого, як ще одну факультативну ознаку об'єкту кримінального правопорушення, якому завжди кримінальним правопорушенням спричиняється матеріальна, фізична чи моральна (психологічна) шкода.

Предмет в складі кримінального правопорушення визначається як речі або явища матеріального світу, з приводу чого вчиняється кримінальне правопорушення або чому завдається або може бути завдано матеріальну шкоду. Ще одне визначення предмета кримінального правопорушення – це речі матеріального світу, посягаючи на які вчиняється кримінальне правопорушення, або з особливими властивостями яких пов'язується суспільна небезпечність діяння щодо неконтрольованого поведіння з ними, а також у визначених кримінальним законом випадках – інформація.

Також розглянемо відмежування предмету суспільних відносин від предмету, як самостійної факультативної ознаки складу кримінального правопорушення. Натомість, предмет суспільних відносин розглядається лише як складова частина суспільних відносин, тобто єдиного обов'язкового елементу об'єкту кримінального правопорушення. При розгляді предмету за ст. 376-1 КК України ми розглянемо явища матеріального світу.

Згідно із ч. 3 ст. 14 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у судах загальної юрисдикції з 1 січня 2011 року функціонує автоматизована система документообігу. Створення та забезпечення функціонування єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) має численні плюси. Основні переваги цієї системи включають: централізація інформації, ефективність, інтеграція з іншими системами, забезпечення конфіденційності та безпеки, покращення доступу до правосуддя громадян, зменшення бюрократії, підвищення якості прийняття рішень, забезпечення прозорості, економія ресурсів, показників суду та ін.

Предмет виступає обов'язковою ознакою за ст. 376-1 КК України і утворює декілька їх видів. Виникає необхідність розглянути всі види та відповідно систематизувати.

Предмет виступає обов'язковою ознакою і утворює декілька їх видів. Виникає необхідність розглянути всі види та відповідно систематизувати, а саме:

- неправдиві відомості, що вносяться до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи;
- відомості, що вносяться до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи;
- інформація що діє в таких системах.

Окремим питанням виступає чи може бути предметом посягання сама єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система ?

Автоматизована система - сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України (далі - ДСА України), що забезпечує функціонування документообігу суду, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист від незаконного доступу тощо [144].

О. Федорчук зазначає, що законодавець: – формулює поняття «інформація» через поняття «відомості»; – вказує обов'язкову ознаку інформації – можливість її збереження на матеріальних носіях або відображення в електронному вигляді. Це дає підстави стверджувати, що поняття «інформація» є більш вузьким, ніж поняття «відомості» [119].

В. А. Козак, в своїй роботі також вважає, що предметом аналізованого злочину є *відомості*, які вносяться до АСДС. Саме з приводу них і вчиняється це суспільно небезпечне діяння. Такими відомостями можуть бути зокрема: дата надходження відповідних матеріалів до суду, прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть, прізвище (найменування) особи(органу), від якої (якого) надійшли документи, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який здійснював судове провадження, та ін. [38, с. 155].

На думку А. В. Щербіни, який зазначає, що: «відповідно до діянь, котрі законодавцем віднесені до форм незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, вважаємо, що предметом кримінального правопорушення є *інформація*, котра вноситься до АСДС, оскільки саме вона є кінцевою метою кримінального правопорушника [142, с. 99].

Виходячи з диспозиції частини першої ст. 376-1 КК України, предметом злочину є як інформація, що вноситься до АСДС, так і сама

АСДС, з приводу якої вчиняється злочин, як матеріальний носій, на якому зберігається зазначена інформація. Інформацією у цьому разі є будь-яка текстова чи інша інформація, що існує в електронному вигляді, обробляється в АСДС або зберігається в цій системі на відповідних носіях і може створюватись, змінюватись чи використовуватись за допомогою цієї системи [71, с. 165].

Якщо ми розглянемо відмежування ст. 361 КК України (як загальної норми) від ст. 376-1 КК України (спеціальна норма), то предметом більшості злочинів у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), АС та КМ і МЕ є комп'ютерна *інформація* або *комп'ютерна система* (під якою слід розуміти будь-яку із систем: ЕОМ (комп'ютер), АС, КМ чи МЕ). Саме кримінально протиправний вплив на ці предмети або їх кримінально протиправне використання надає підстави визначити наявність об'єкту цих кримінальних правопорушень, тому що вони є невід'ємною частиною охоронюваних розглядуваними нормами суспільних відносин.

Відомості визначаються як повідомлення про щось. Щодо інформація, то можна визначити уявлення або поняття про щось. Диспозиція статті якби розділена на дві частини: в першій частині визначається предметом саме відомості, як повідомлення, а друга частина передбачає як «несанкціоновані дії з інформацією». Тож ми можемо побачити, що законодавець не розділяє ці два різні поняття, як «відомості» та «інформація» і використовує їх рівнозначно за різних ситуацій і суспільно небезпечних діянь.

Ще одне незгоджене питання, це нормативно-правове закріплення використання штучного інтелекту, в тому числі в судочинстві. Так, О.М. Борщевська, І.О. Заснов зазначають, що в Україні, повноцінна інтеграція штучного інтелекту в судочинство вже частково можлива з технічної, проте, неможлива з нормативно-правової точки зору. В Україні наразі процес розвитку законодавства у цій сфері зупинився на рівні створення Концепції

розвитку штучного інтелекту, що пов'язане із початком війни і необхідністю зосередити всі зусилля на боротьбі з ворогом. На думку вчених створення Закону України про «Штучний інтелект» дасть змогу більш ефективно використовувати сучасні технології. Лише після вирішення цих найважливіших завдань можна буде говорити про повноцінну інтеграцію штучного інтелекту в судочинство України і його ефективне використання [6, с. 107].

В диспозиції статті не конкретизовано, які саме відомості є предметом кримінального правопорушення. Так, на думку В. А. Козак, такими відомостями можуть бути зокрема:

- дата надходження відповідних матеріалів до суду,
- прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть,
- прізвище (найменування) особи(органу), від якої (якого) надійшли документи,
- прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію,
- інформація про рух судових документів,
- дані про суддю, який здійснював судове провадження, та ін. [38, с. 156].

Для більш детального визначення чи є інформація предметом за ст. 376-1 КК України необхідно звернутись до переліку, який зазначений в ст. 15-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також до Розділу III «Порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» Рішення Вищої Ради правосуддя «Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». В перелічених актах зазначений перелік інформації, однак він не є вичерпним і за необхідності може бути розширеним.

Так, Жовтневим районним судом м. Дніпро встановлено, що 11

лютого 2016 року ОСОБА_5 шляхом несанкціонованого доступу втрутився в роботу автоматизованої системи документообігу Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська «Д-3», внаслідок чого цивільна справа за позовом ОСОБА_7 до відповідача ОСОБА_8 була розподілена на суддю Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровськ ОСОБА_10 [28].

Ще одна неузгодженість – це: чи відноситься до предмету посягання сама ЄСІТС? З цього приводу думки вчених розділились.

Автоматизована система - сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України (далі - ДСА України), що забезпечує функціонування документообігу суду, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист від несанкціонованого доступу тощо [144].

Дудоров О.О. і Хавронюк М.І. дають визначення щодо Кримінальних правопорушень, що передбачені розділом XVI Особливої частини КК, посягають на інформаційні відносини, пов'язані із застосуванням спеціальних технічних засобів. У кримінальному законі зазначаються чотири види таких технічних засобів:

1) електронно-обчислювальна машина (ЕОМ або комп'ютер) – це функціональний пристрій, що складається з одного або кількох взаємопов'язаних центральних процесорів і периферійних пристроїв і може виконувати розрахунки без участі людини. Різновидами ЕОМ є, зокрема, сервери (призначені для оброблення великої кількості інформації, забезпечення роботи автоматизованих систем тощо) і персональні комп'ютери. Разом з тим під ЕОМ розуміють не тільки комп'ютери в їх звичному вигляді (системний блок – монітор – клавіатура – принтер), а і інше устаткування, яке містить процесор і може виконувати розрахунки без участі людини (наприклад, електронний касовий апарат чи банкомат);

2) автоматизована система (АС) – це організаційно-технічна система, що складається із засобів автоматизації діяльності людей і персоналу, що здійснює цю діяльність. Нею вважається сукупність ЕОМ, засобів зв'язку (модем, мережевий адаптер тощо) і програм, за допомогою яких ведеться документообіг, формуються, оновлюються і використовуються різні бази даних, накопичується, обробляється та систематизується інформація;

3) комп'ютерна мережа – це сукупність територіально розосереджених систем опрацювання даних, засобів та/або систем зв'язку та передавання даних, що забезпечує користувачам дистанційний доступ до її ресурсів і колективне використання цих ресурсів. Комп'ютерні мережі поділяться на локальні (об'єднують комп'ютери в межах однієї організації) і глобальні (забезпечують зв'язок між різними організаціями, юридичними та фізичними особами). Найвідомішою комп'ютерною мережею є Інтернет [Інтернет – це всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами (ст. 1 Закону «Про телекомунікації»). Інтернет застосовується для таких видів роботи з інформацією, як: електронна пошта; передавання файлів; віддалений доступ – можливість підключатися до віддаленого комп'ютера і працювати з ним в інтерактивному режимі тощо. Як бачимо, ЕОМ є складовою АС і комп'ютерної мережі;

4) мережа електрозв'язку (телекомунікаційна мережа) – це комплекс технічних засобів телекомунікацій і споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень і звуків або повідомлень будь-якого роду за допомогою радіо, провідних, оптичних чи інших електромагнітних систем між кінцевим обладнанням. До мереж електрозв'язку належать телекомунікаційні мережі, крім комп'ютерних (це мережі телетайпного,

телеграфного, телефонного, мобільного (стільникового) зв'язку, радіозв'язку, телемережі тощо) [19, с. 746].

Так, А. В. Щербіна, зазначає, що стосується самої АСДС, то, як здається, її необхідно вважати знаряддям суспільно небезпечного діяння, оскільки саме за допомоги системи здійснюється деструктивний вплив на предмет правопорушення (інформація). АСДС не може вважатись предметом даного кримінального правопорушення, оскільки вона цікавить суб'єкта, виключно, як ключ до відомостей, котрі дозволять змінити хід тієї чи іншої справи, що знаходиться в межах його інтересів. Порухення роботи АСДС не є самоціллю [142, с. 99].

Хоча законодавець визначає ще один вид суспільно небезпечного діяння, як «інше втручання в роботу таких систем». Тут можемо зазначити, що посягання відбувається не на саму систему, а з метою змін в роботі такої системи.

Ще одна думка, що предметом ст. 376-1 КК України може бути не лише інформація, а і сама система АСДС. Так, предметом незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду є як інформація, що вноситься до АСДС, так і сама АСДС, з приводу якої вчиняється злочин, як матеріальний носій, на якому зберігається зазначена інформація. Інформацією у цьому разі є будь-яка текстова чи інша інформація, що існує в електронному вигляді, обробляється в АСДС або зберігається в цій системі на відповідних носіях і може створюватись, змінюватись чи використовуватись за допомогою цієї системи [119, с. 187].

Предметом злочину в «старій» редакції ст. 376-1 КК України визначалось автоматизована система, інформація, що в ній міститься, то в «новій» редакції цієї статті — автоматизована система в органах та установах системи правосуддя та інформація, що в ній міститься [70].

Автоматизована система (АС) – це організаційно-технічна система, що

складається із засобів автоматизації діяльності людей і персоналу, що здійснює цю діяльність. Нею вважається сукупність ЕОМ, засобів зв'язку (модем, мережевий адаптер тощо) і програм, за допомогою яких ведеться документообіг, формуються, оновлюються і використовуються різні бази даних, накопичується, обробляється та систематизується інформація [71, с. 747].

Електронний кабінет - це персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу. Електронна ідентифікація особи здійснюється з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу. Адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, їх територіальні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи, зареєстровані за законодавством України, реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку [54].

Розглянемо предмет кримінального правопорушення за проектом Кримінального кодексу України, а саме: «стаття 8.1.6. Втручання в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему. Особа, яка втрутилась в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему з метою незаконно вплинути на:

1) об'єктивний і неупереджений розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді;

2) визначення присяжних для судового розгляду з числа осіб, які внесені до списку присяжних;

3) надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду матеріалів кримінального провадження у порядку, передбаченому цим Кодексом;

4) реєстрацію вхідної і вихідної кореспонденції та етапи її руху;

5) участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції» [111].

Тож перелік інформації, що виступає предметом злочину законодавець визначає вичерпним і конкретизує, а саме до предмета відноситься:

- інформація щодо розподілу кримінального провадження між суддями;
- інформація щодо визначення присяжних, а також список присяжних;
- інформація про стан розгляду матеріалів кримінального провадження;
- данні (інформація) про етапи, рух вхідної та вихідної кореспонденції;
- інформація щодо учасників судового процесу в судовому засіданні, однак лише в режимі «відеоконференції».

Однак, наприклад, в Кодексі адміністративного судочинства України міститься перелік документів, що повинні вноситись до ЄСІТС: позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що

подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі в день надходження документів. Визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу до їхніх електронних кабінетів, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі із застосуванням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами [37].

Так, ми можемо побачити, що прикладі лише одного кодифікованого закону, що перелік інформації обов'язковій для використання в автоматизованій системі значно більше ніж передбачено в проєкті Кримінального кодексу. Тож, до прийняття нового Кримінального кодексу сподіваємося на узгодженість цього питання. На нашу думку виникає необхідність щодо визначення предмета звернення до інших нормативних актів. Знову така неузгодженість і прогалини у законодавстві знову, як і в діючій статті дати змогу незастосування норми статті в повному обсязі.

Отже, розглянувши поставлені питання можемо зазначити, що в диспозиції ст. 376-1 КК України предметом кримінального правопорушення визначається як відомості та інформація, що обов'язково повинна вноситися до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя,

Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах. При чому, перелік такої інформації та відомостей в самій статті не зазначається. Для з'ясування необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів, отже за видом диспозиція статті відноситься до «бланкетної». Для кваліфікації за ст. 376- 1 КК України за втручання в роботу ЄСІТС необхідно виходити із направленості умислу винної особи, однак в диспозиції статті мотив і мета не зазначаються як обов'язкова ознака, що в свою чергу значно ускладнює кваліфікацію. Тому, диспозиція статті повинна бути сформована з урахуванням «бланкетної» норми з посиланням на інші нормативно-правові акти та зазначити мотив та мету суб'єктивної сторони, що в свою чергу дасть змогу чітко визначити предмет.

Співучастю називається умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину (ст. 26 КК України). Отже, є ознаки, які свідчать про відсутність співучасті:

- 1) вчинення злочину лише одним суб'єктом злочину;
- 2) спільне вчинення кількома особами необережного злочину;
- 3) використання необережності іншої особи для вчинення злочину;
- 4) відсутність сумісності посягання;
- 5) відсутність двостороннього суб'єктивного зв'язку між особами, з участю яких вчиняється злочин;
- 6) у злочинах з подвійною формою вини, кваліфікованих за наслідками.

Важливу роль відіграє при співучасті статус суб'єкта кримінального правопорушення, а саме службова особа, яка наділена повноваженнями доступу до ЄСІТС або загальний суб'єкт кримінального правопорушення. Чому ми акцентуємо на цьому увагу? При вчиненні хоча б одного із перелічених в диспозиції статті діяння службовими особами між собою

виникає домовленість (зговір) про вчинення кримінального правопорушення, при чому обов'язковою ознакою такого зговору буде заздалегідь, тобто до початку кримінального правопорушення.

Важливим фактом буде усвідомлення факту вчинення кримінального правопорушення всіма співучасниками. Оскільки ми говоримо лише про прямий умисел, то відсутність обізнаності про результат такого діяння, виключає кримінальну відповідальність одного із учасників, а також факт співучасті.

Виходячи із суті диспозиції статті такі особи між собою можуть бути знайомі і пов'язані спільними інтересами та службовою діяльністю.

На відміну від ст. 361 КК України, де встановити факт співучасті доволі складно, з урахуванням їх специфіки. Так, багато з цих ознак зустрічається при вчиненні кіберзлочинів, а тому при їх кваліфікації слід приділити увагу відсутності їх всіх. Зокрема, найчастіше виникає питання про відсутність двостороннього суб'єктивного зв'язку між особами, з участю яких вчиняється злочин, – при вчиненні кіберзлочину його учасники іноді навіть не бачили один одного ніколи і не спілкувалися в реальному житті. А тому слід встановити факт їх спілкування в кіберпросторі про вчинення злочину, який або передував йому (група за попередньою змовою, організована група, злочинна організація), або відбувався під час його вчинення (група осіб). Якщо такий факт відсутній, то діяння всіх цих осіб кваліфікуються за відсутності ознак співучасті.

Такий варіант розвитку співучасті можливий, наприклад при загальному суб'єкті, де особи можливо навіть незнайомі між собою, а зговір відбувається за допомогою електронних засобів зв'язку.

Також можливий варіант «змішаної групи» з попереднім зговором і розподілом ролей, а саме: службова особа – загальний суб'єкт. В такому випадку службова особа може виступати як організатор, підбурювач або

пособник, а загальний суб'єкт – виконавцем. Або навпаки, загальний суб'єкт - організатор, підбурювач, а службова особа виконавець.

Варто зазначити, що при такому «змішаному» розподілу ролей доцільним було б додати наявність спеціального мотиву – корисливого. Раніше ми наголошували на цьому, а от при розгляді кваліфікуючої ознаки ще більше вбачається така необхідність.

Правила кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 376-1 КК України, вчиненого групою осіб:

1) діяння учасників групи – виконавців, тобто осіб, які, діючи погоджено, виконують об'єктивну сторону кримінального правопорушення, кваліфікуються безпосередньо за ст. 376-1 КК України, що передбачає вчинення кримінального правопорушення групою осіб;

2) посягання організаторів, підбурювачів та пособників кримінального правопорушення, вчиненого групою осіб – не учасників такої групи – кваліфікуються з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК України та ст. 376-1 КК України, яка передбачає кримінальне правопорушення, вчинене групою осіб.

Як необхідно кваліфікувати дії винних осіб при незаконному втручанні в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя - у диспозиції статті передбачене вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб (тобто ця форма співучасті виступає як співучасть особливого роду) – діяння учасників групи кваліфікуються лише за ч. 2 ст. 376-1 КК України, без посилання на статті Загальну частину КК України. Участь у вчиненні такого кримінального правопорушення осіб, які не входять до складу групи, кваліфікується з посиланням на частини 3, 4, 5 ст. 27 КК України.

Так, слідчі Державного бюро розслідувань завершили досудове розслідування стосовно працівниці апарату Вищого господарського суду

України, яка втручалася в автоматизовану систему для розподілу касаційних скарг на певного суддю. За даними слідства, працівниця суду виконувала вказівки колишнього Голови Вищого господарського суду України, який і створив цю злочинну схему розподілу справ. Наразі він переховується в одній з країн Європи та оголошений у міжнародний розшук. Встановлено, що у 2011 році жінка систематично втручалася в роботу автоматизованої системи «Діловодство спеціалізованого суду». Як наслідок, щонайменше у 979 випадках розподіл касаційних скарг здійснювався на заздальгідь обраного суддю, а не автоматично. Це позбавило підприємців права на незалежний та справедливий суд. 19 липня 2021 року обвинувальний акт стосовно посадовиці направлено до Печерського районного суду міста Києва. Вона обвинувачується у незаконному втручанні в роботу автоматизованої системи документообігу суду, вчиненому за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 376¹ КК України). Ще трьом працівникам цього суду вже повідомлено про підозру [93].

2.2. Об'єктивна сторона незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення виступає як зовнішня сторона суспільно небезпечного діяння, яке відбувається в певних умовах, місці та часі і завдає шкоди або ставить під загрозу спричинення шкоди охоронюваним законом інтересам суспільства. В особливій частині Кримінального кодексу України вивчаються об'єктивні ознаки кожного виду кримінального правопорушення, а об'єктивні ознаки, загальні для всіх видів кримінальних правопорушень, описані в Загальній частині Кримінального кодексу України.

Так, на думку В. В. Сухонос об'єктивна сторона кримінального правопорушення відіграє ключову роль у кримінальному праві. По-перше, вона є складовою частиною кримінального правопорушення та є підставою для кримінальної відповідальності. По-друге, ознаки об'єктивної сторони зазвичай визначають ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення. По-третє, об'єктивна сторона є важливим фактором у правильній кваліфікації кримінального правопорушення. По-четверте, вона допомагає відрізнити кримінально-протиправні дії від інших видів діянь, що не є кримінально караними. По-п'яте, судове визначення тяжкості злочину та встановлення покарання пов'язані з урахуванням ознак об'єктивної сторони. Крім того, характер цих ознак впливає на суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, оскільки кожна об'єктивна ознака повинна бути усвідомлена суб'єктом кримінального правопорушення, що надає предметний зміст суб'єктивній стороні та допомагає обмежити відповідальність за злочин [102, с. 93].

Не можемо не погодитись із такою думкою, оскільки об'єктивна сторона виступає центральним складовим елементом складу кримінального правопорушення і тісно пов'язана з іншими елементами. Більше того, в залежності від конкретної ситуації встановити, наприклад, суб'єктивну

сторону можливо лише на підставі ретельного з'ясування основних та факультативних ознак об'єктивної сторони. Так, кримінальні правопорушення з формальним складом можуть бути вчинені тільки з прямим умислом.

Кримінально протиправне діяння можна відрізнити від протиправного за допомогою аналізу різних факторів, таких як спосіб вчинення, місце та обставини. Характеристики кримінального правопорушення, такі як його спосіб вчинення та об'єктивні ознаки, впливають на ступінь суспільної небезпеки та на вид і розмір покарання.

Матвійчук В.К. зазначає, що основною складовою будь-якого кримінального правопорушення є його об'єктивна сторона. Вона відображається в зовнішніх проявах кримінального правопорушення та показує негативні настанови винного щодо захищених законом суспільних відносин. Думки та ідеї з антигромадською спрямованістю не можуть мати кримінально-правових наслідків, якщо не завдають шкоди інтересам особи, суспільства та держави. Щоб покласти на особу кримінальну відповідальність, необхідно встановити всі ознаки об'єктивної сторони: діяння, суспільно небезпечний наслідок та причинний зв'язок [63, с. 164].

Згідно ч. 1 ст. 376-1 КК України: «Умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в таких системах, чи інше втручання в роботу таких систем, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до таких систем» [54].

Диспозиція ст. 376-1 КК України хоча і не розглядається як бланкетна, то б то обов'язкового посилення на інші нормативні акти не потребує, однак, необхідно врахувати, що основою діяльності ЄСІТС є Положення про

порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, який спирається на основні положення викладені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінальний процесуальний кодекс України. Саме зазначене Положення дає визначення та роботу підсистем «Електронний кабінет» та «Електронний суд» та які складові компоненти його складають, що є основою розглядуваного нами питання щодо бланкетності диспозиції. Це означає, що будь які зміни Положення не можуть бути врегульовані автоматично і в диспозиції статті. Так, наприклад попередня редакція не передбачала такої системи, а лише спрощений варіант – електронний документообіг в суді. Автоматичне введення в дію ЄСІТС іншим правовим актом, а не кримінально-правовим не означає настання кримінальної відповідальності, лише після внесення змін до КК України.

Диспозиція ст. 376-1 КК України включає в себе наступні суспільно-небезпечні діяння:

- 1) внесення неправдивих відомостей;
- 2) несвоєчасне внесення відомостей;
- 3) несанкціоновані дії з інформацією;
- 4) інше втручання в роботу таких систем.

Об'єктивна сторона ст. 376-1 КК України в переважній більшості виражається у формі *активної дії*. Тобто особа вчиняє активні дії, що призводять до зміни в об'єктивній дійсності. Так, особа у формі дії вносить неправдиві відомості або здійснює несанкціоновані дії з інформацією. Однак, вважаємо, що може вчинятись і у формі *бездіяльності*, що буде характерним для *несвоєчасності внесення відомостей*. Тобто особа у визначений час повинна була діяти відповідно до закону (зарєєструвати кореспонденцію), однак умисно утрималась від таких дій на певний період часу. Хоча і активна дія все ж таки була, однак із запізненням. У певний період часу особа утрималась від таких дій умисно. Щодо іншого втручання

в роботу ЄСІТС також можемо передбачити, що може відбуватись у формі бездіяльності але в більшій ступені характерним буде активна поведінка суб'єкта.

Розглянемо окремо види суспільно небезпечних діянь, що запропоновані законодавцем в диспозиції ст. 376-1 КК України. Під *внесенням неправдивих відомостей* до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах розуміється інформація яка не відповідає дійсності. Така інформація або взагалі відсутня або є неповною та видозміненою.

Згідно із ч. 2 ст. 35 КПК України: «До Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в обов'язковому порядку вносяться: дата надходження матеріалів, скарги, клопотання, заяви або іншого процесуального документа, прізвище особи, стосовно якої подані документи, та їх суть, прізвище (найменування) особи (органу), від якої (якого) надійшли документи, ім'я та по батькові, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який здійснював судові провадження, та інші дані, передбачені Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему» [57].

Неправдивими можуть бути, наприклад: зміна дати надходження матеріалів; зміна заяви документі, суть, прізвище заявника; зміна прізвища працівника апарату суду, зміна даних про суддю. Законодавець дає не вичерпний перелік видів викривлення інформації, а передбачає також інші дії, такі як, перекручування інформації в інших даних, які є обов'язковими для занесення до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Зазначимо, що обов'язковою умовою такого діяння є вчинення лише його вчинення з прямим умислом. Необережне (неуважність, технічна помилка, збій в роботі системи, дія зовнішніх факторів, об'єктивні причини,

тощо) внесення неправдивих відомостей виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Так, згідно ч. 2 ст. 35 КПК України: «Матеріали кримінального провадження, скарги, заяви, клопотання та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду *в день надходження таких матеріалів*» [57].

Несвоєчасне внесення відомостей до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах означає подачу поза строками, які чітко регламентовані законодавством. Так, згідно ч. 2 ст. 35 КК України: «матеріали кримінального провадження, скарги, заяви, клопотання та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду *в день надходження таких матеріалів*» [57].

Згідно Положення про автоматизовану систему документообігу суду п. 2.2.1. «Вхідна кореспонденція, в тому числі процесуальні документи, приймається і опрацьовується користувачами автоматизованої системи, яким надано доступ до автоматизованої системи відповідно до їх функціональних обов'язків, і реєструється в автоматизованій системі в день її надходження. У разі неможливості з об'єктивних причин здійснити реєстрацію вхідної кореспонденції в день її надходження, така кореспонденція реєструється в автоматизованій системі в термін, визначений у розпорядженні керівника апарату суду із зазначенням причин встановлення такого терміну» [81].

Несвоєчасне внесення відомостей полягає у внесенні до ЄСІТС або іншої автоматизованої системи інформації з порушенням встановлених для цього строків. Наприклад, ч. 2 ст. 18 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено вимогу, згідно з якою позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів [143, с. 89].

Так, Подільським районним судом м. Києва встановлено, що наказом начальника територіального управління Державної судової адміністрації України в місті Києві № 15/к від 11.02.2013 ОСОБА_4 призначено на посаду керівника апарату Дарницького районного суду м. Києва. Відповідно до ч.3 ст.15 Закону України «Про судоустрійі статуссуддів» (в редакції від 01.04.2015), у судах функціонує Єдина судова інформаційна (автоматизована) система. У той же час, відповідно до п.п. 1.2.1. п.1.2. «Положення про автоматизовану систему документообігу суду», затвердженого рішенням Ради суддів № 30 від 26.11.2010, автоматизована система - сукупність комп'ютерних програм і відповідних програмно-апаратних комплексів судів та Державної судової адміністрації України (далі - ДСА України), що забезпечує функціонування документообігу суду, обмін інформації між судами різних інстанцій та спеціалізацій, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист від несанкціонованого доступу тощо. Пунктом 2.2.1.вищезазначеного положення, встановлено, що вхідна кореспонденція, в тому числі процесуальні документи, приймається і опрацьовується користувачами автоматизованої системи, яким надано доступ до автоматизованої системи відповідно до їх функціональних обов'язків, і реєструється в автоматизованій системі в день її надходження. Пунктом 2.2.3., встановлено, що дата реєстрації та вхідний номер документа, що

складається з номера за порядком у відповідному році та року реєстрації, формуються автоматизованою системою автоматично. Пунктом 2.2.4. встановлено, що кожній судовій справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматизованою системою автоматично в суді першої інстанції та залишається незмінним незалежно від проходження судової справи в інстанціях чи надходження судової справи за підсудністю з іншого суду будь-якої юрисдикції, в тому числі в разі повторного надходження судової справи після її належного оформлення, та який повинен обов'язково вказуватися судами всіх інстанцій в судовому рішенні. Пунктом 2.9.1., встановлено, що електронні примірники судових рішень та інших документів, виготовлених у суді, а також електронні примірники наказів керівника апарату суду щодо визначення функціональних обов'язків, прав користувачів автоматизованої системи, надання та позбавлення права доступу до неї (в тому числі визначення уповноваженої особи апарату суду, відповідальної за здійснення автоматизованого розподілу судових справ), розпоряджень керівника апарату суду щодо призначення повторного автоматичного розподілу судових справ, наказів голови суду про відрядження (про скасування наказів про відрядження) суддів, рішень (витягів з рішень) зборів суддів, актів щодо знеструмлення електромережі суду, виходу з ладу сервера автоматизованої системи та інших умов, що впливають на функціонування автоматизованої системи відповідно до цього Положення, протокол передачі судової справи раніше визначеному у судовій справі судді створюються в автоматизованій системі із застосуванням вбудованого редактору текстів з використанням спеціальних шаблонів, які передбачають використання відповідних полів вводу показників із переліку відомостей про судову справу (перелік показників передбачається змістом кожного окремого документа). Електронний примірник кожного документа зберігається в автоматизованій системі в стані "Оригінал" та засвідчується ЕЦП особи, яка підписала цей документ. Відповідно до 2.10.1. Положення, Оригінали електронних

судових рішень, засвідчені ЕЦП, направляються до Єдиного державного реєстру судових рішень у порядку, визначеному Порядком ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Так, відповідно до п. 2 постанови Кабінету Міністрів України № 740 від 25 травня 2006 року "Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень" (в редакції станом на 26.06.2015) внесенню до реєстру підлягають усі судові рішення судів загальної юрисдикції, а також окремі думки суддів, викладені у письмовій формі. Пунктом 12 вищевказаної постанови Кабінету Міністрів України № 740 від 25 травня 2006 року встановлено, що суди надсилають адміністраторові Реєстру копії всіх судових рішень виключно в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису, що передує видачі копії судового рішення. Пунктом 10 постанови Кабінету Міністрів України № 740 від 25.05.2006 встановлено, що надсилання до Реєстру електронних копій судових рішень здійснює суддя або відповідальна особа апарату суду, визначена наказом голови суду. Копія відповідного наказу із зазначенням прізвища, імені, по батькові та контактного телефону відповідальної особи, її електронної адреси надсилається адміністраторові Реєстру. Відповідно до пункту 12 вищезазначеної постанови, суди надсилають адміністраторові Реєстру копії всіх судових рішень виключно в електронній формі із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду з використанням електронного цифрового підпису, що передує видачі копії судового рішення. У відповідності з вимогами підпункту 3 п. 14 розділу II «Перехідні та прикінцеві положення» Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», у шестимісячний строк з дня набрання чинності вказаним Законом України, тобто до 25.10.2015, до Єдиного державного реєстру судових рішень повинні були бути внесені всі судові рішення судів загальної юрисдикції, які не були внесеними до Реєстру з 1 січня 2010 року. Відповідно до пункту 12 постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 року № 740 "Про затвердження Порядку ведення Єдиного

державного реєстру судових рішень" (зі змінами) суди надсилають адміністраторові Реєстру копії всіх судових рішень виключно в електронній формі з використанням електронного цифрового підпису, що передує видачі копії судового рішення. Положенням про автоматизовану систему документообігу суду передбачено надсилання судових рішень, а також відомостей про набрання судовим рішенням законної сили до Реєстру із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду. У той же час, відповідно до ч.ч. 1-4 ст. 311 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (в редакції станом на 01.01.2016), реєстраційні дії на підставі рішень судів проводяться виключно на підставі рішень, отриманих у результаті інформаційної взаємодії Державного реєстру прав та Єдиного державного реєстру судових рішень, без подання відповідної заяви заявником. Державна судова адміністрація України у день набрання законної сили рішенням суду, яке передбачає набуття, зміну або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав, внесення змін до записів Державного реєстру прав, зупинення реєстраційних дій, внесення запису про скасування державної реєстрації прав або скасування рішення державного реєстратора, забезпечує передачу до Державного реєстру прав примірника такого судового рішення. Державний реєстратор, що перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації прав, що забезпечує зберігання реєстраційних справ у паперовій формі, за місцезнаходженням відповідного майна у день надходження відповідного рішення суду формує та реєструє необхідну заяву або реєструє рішення суду про заборону вчинення дій, пов'язаних з державною реєстрацією прав, чи рішення суду про скасування відповідного рішення суду. Проведення реєстраційних дій на підставі рішень судів здійснюється у порядку та строки, передбачені цим Законом, без справляння адміністративного збору. Інформаційна взаємодія між Державним реєстром прав та Єдиним державним реєстром судових рішень здійснюється інформаційно-телекомунікаційними засобами в електронній формі у

порядку, визначеному Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України [9].

На прикладі обвинувального вироку ми бачим всю складність системи забезпечення роботи автоматизованої системи документообігу в суді, розгалуженість нормативно-правових актів. Тож, в першу чергу потребує приведення до єдиного нормативно-правового акту та чіткості формулювання із зазначенням термінології, принципів, функції, суб'єктів, відповідальності, контролю, захисту та ін.

Назва статті передбачає вчинення саме незаконних дій щодо ЄСІТС. Однак, безпосередньо в диспозиції статті однією з альтернативних діянь передбачено вже *несанкціоновані* дії.

Незаконні дії з інформацією в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, інших автоматизованих систем, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах розглядаються як здійснена поза дозволом (санкцією), зміна нормального режиму роботи, вчинена шляхом впливу на її програмні чи технічні засоби у будь-якому вигляді (програмному, технічному, механічному тощо). Фактично про *незаконність* таких дій свідчить наявність порушення встановленого розмежування доступу до системи: або взагалі відсутність прав доступу, або вихід за їх межі.

Несанкціоноване втручання в роботу ЄСІТС – здійснена поза дозволом (санкцією) власника комп'ютерної системи чи інформації в ній, зміна нормального режиму роботи ІТС, вчинена шляхом впливу на її програмні чи технічні засоби у будь-якому вигляді (програмному, технічному, механічному тощо). Фактично про *несанкціонованість* таких дій свідчить наявність порушення встановленого власником розмежування доступу до системи: або взагалі відсутність прав доступу, або вихід за їх межі. Оскільки, законодавець не конкретизує термінологію

«несанкціонований» та «незаконний», розглянемо таке трактування на прикладі ст. 361 КК України.

Так, для Розділу XVI КК України характерним є застосування «несанкціоноване» втручання. Виникає необхідність розібратись в чому різниця між «несанкціонованим» і «незаконним», що характерно для ст. 376-1 КК України. Слово «несанкціонований» тлумачиться як використання без відповідного дозволу (санкції). Саме слово санкціоновано використовується для спеціальної термінології, пов'язаної із виконанням певних службових обов'язків. Тобто є одна сторона, яка уповноважена та надає дозвіл (санкцію) для виконання певних дій в межах такого дозволу (санкції) іншій особі або організації. Тому, несанкціоноване втручання, яке використовується в Розділі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», використовується у більш вузькому значенні ніж *незаконний*.

Незаконне втручання в свою чергу передбачає втручання, що не передбачено законом, а саме: не має доступу, неправильні строки внесення інформації, викривлена інформація та ін. До того ж, такі дії не передбачені законом, а не конкретними компетентними органами, як на прикладі «несанкціонованого втручання,

Так, Хмельницьким міськрайонним судом Хмельницької області встановлено, що: «ОСОБА_8 про те, що дійсно вона, обіймаючи посаду керівника апарату Красилівського районного суду Хмельницької області та будучи службовою особою, яка має право доступу до АСДОС, використовуючи власний логін «KUSMINSKA», пароль та робочий комп'ютер, за допомогою комп'ютерної програми «Д-3» 12.12.2015 р. створила в АСДОС реєстраційні картки вхідних документів № 8158/15-Вх і № 8159/15-Вх, до яких *внесла відомості* щодо надходження до суду клопотань слідчого у кримінальному провадженні № 12015240170000567 про тимчасовий доступ до речей і документів ОСОБА_9 та про надання

дозволу на проведення обшуку в житлі ОСОБА_10. Того ж дня вона на підставі цих реєстраційних карток створила в АСДОС обліково-статистичні картки на клопотання по судовим справам № 677/2376/15-к та № 677/2377/15-к відповідно, до яких внесла відомості про номер провадження, категорію справи для звіту, номер рядка статистичного звіту, учасників по справі. Цього ж дня, отримавши від працівників слідчого підрозділу Красилівського ВП клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів в ПрАТ «Київстар» і ТОВ «Астеліт» у кримінальному провадженні № 12015240170000435, вона 14.12.2015 р. внесла зміни до вищевказаних реєстраційних та обліково-статистичних карток шляхом внесення даних по іншому кримінальному провадженні № 12015240170000435. За умисне здійснення несанкціонованих дій з інформацією, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, ОСОБА_8 підлягає кримінальній відповідальності за ч. 1 ст. 376-1 КК України (в редакції Закону № 1475-VI від 05.06.2009, враховуючи положення ст. ст. 4, 5 КК України) [10].

У вироку використовується значення «несанкціонованого» втручання в АСДОС (редакція статті до 2017 року), що звужує поняття та диспозицію статті 376-1 КК України.

Також, А. С. Щербина, розглянувши об'єктивну сторону, наголошує, що: «враховуючи вказані форми діяння, а також те, що основним предметом досліджуваного кримінального правопорушення є інформація, на наш погляд, розміщення даної норми у розділі, присвяченому кримінальним правопорушенням проти правосуддя є не в повній мірі аргументованим. Вчиняючи дане діяння, особа має на меті отримати або видалити відомості, котрі мають для нього значення або входять в коло інтересів третіх осіб. Виокремлення такого роду діяння у самостійну норму не має сенсу, оскільки безпосередній об'єкт, яким є суспільні відносини, що забезпечують законну діяльність працівників судових органів вдало захищений у ст. 376 КК

України (втручання в діяльність судових органів), що підтверджує пряма вказівка в нормі на те, що таке *втручання може відбуватись у будь-якій формі*. Інформація також має кримінально правовий захист, встановлений у ст. 361 КК України (несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку). Таким чином, виділення самостійного кримінального правопорушення у формі незаконного втручання в автоматизовану систему документообігу суду не є в повній мірі аргументованим» [142].

Хочемо наголосити, що в такому випадку норма ст. 376-1 КК України можна вважати спеціальною по відношенню до ст. 361 КК України, виділяє її саме за предметом. Натомість об'єктивна сторона в частині несанкціонованого втручання в систему ЕОМ (загальне визначення) збігаються як для 376-1 КК України так і для ст. 361 КК України. В КК України ще є приклади спеціальних норм відповідно до загальної ст. 361 КК України, не лише ст. 376-1 КК.

Інше втручання в роботу ЄСІТС може полягати у вчиненні будь-яких інших дій, які не перелічені в диспозиції статті. До них можна віднести: знищення інформації, заміна пароля, запуск вірусної програми та інші дії, що впливають на нормальну, безперебійну роботу автоматизованої системи суду. Оскільки, способи вчинення таких діянь можуть мати різні варіанти, з урахуванням технологічного розвитку, ІТ технологій, штучного інтелекту та ін., тому законодавець не обмежив у переліку таких діянь, що на нашу думку, з одного боку має позитивний ефект, з іншого «не чіткість», що може призвести до перекручення даних та неправильного їх трактування і як наслідок або незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, або уникнення кримінальної відповідальності винною особою.

На думку В. І. Осадчого: «четвертий з об'єктивних проявів злочину — інше втручання є фактично всеосяжним. Він може охоплювати і три перші наведені в ст. 376-1 КК України прояви. В цьому зв'язку: чи потрібно було конкретизувати об'єктивні прояви злочину, коли останній з наведених

проявів злочину є всеохоплюючим? Можливо, що доцільніше в ч. 1 ст. 376-1 КК України вказати, що відповідальність передбачена за будь-яке незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя, не перераховуючи конкретні прояви такого втручання» [70].

Погоджуємося з позицією В.І. Осадчого і наголошуємо, що з одного боку законодавець не конкретизує суспільно-небезпечне діяння, що робить його «нечітким» і не конкретизованим. З іншого боку, дається можливість таким формулюванням охопити більший перелік діянь, що в свою чергу розширить можливість притягнення до кримінальної відповідальності за інші діяння, які чітко не зазначені в диспозиції статті. З урахуванням специфіки суспільно небезпечного діяння, чіткі межі поведінки винної особи доволі складно визначити.

За особливостями конструкції незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя відноситься до формального складу, а саме вважається закінченим з моменту вчинення одного із чотирьох (або більше) дій, що передбачені ст. 376-1 КК України. В диспозиції статті не передбачено обов'язковий елемент настання суспільно небезпечних наслідків. Передбачається, що зміна інформації, яка обов'язково повинна бути занесення до ЄСІТС призведе до витоку, втрати, підробки, блокуванні інформації, спотворення процесу обробки інформації, порушення встановленого порядку маршрутизації інформації, викривлення інформації, наприклад зміна дати, зміна прізвища заявника, зміна прізвища судді та ін. Несвоєчасність внесення даних передбачає загальні зміни в системі, як єдиної і взаємопов'язаної. Тож, на перший погляд, формальний склад без настання матеріальних наслідків, але в будь якого випадку передбачає зміни дійсності.

Щодо проєкту Кримінального кодексу України, то на відміну від діючого законодавства, де в диспозиції статті міститься перелік альтернативних суспільно небезпечних діянь, то в проєкті суспільно

небезпечне діяння викладено доволі лаконічно, при цьому акцентується увага саме на спеціальній меті вчинення кримінального правопорушення, де законодавець дає перелік цілей, які хоче досягти винна особа.. Так, диспозиція статті 8.1.6. викладається авторами як: «Втручання в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему» викладена як: «Особа, яка *втрутилась* в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему» з *метою* незаконно вплинути на..» [111]. Об'єктивна сторона виражається лише у втручанні в Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему. Факт незаконності або несанкціонованого втручання автори зазначають через спеціальну мету: «незаконного впливу...», а не закладається в суспільно небезпечне діяння як факт незаконного втручання. Також автори зазначають, як і в чинному законодавстві факт «незаконності». Тож можемо зазначити, що «несанкціонованість» більш вузьке значення ніж «незаконність» і саме для ст. 376-1 КК України варто зазначати про незаконність.

Хоча ст. 376-1 КК України відноситься до формального складу кримінального правопорушення і вважається закінченою з моменту вчинення хоча б одного із діянь, які ми описали вище, однак не можемо не звернути увагу на потенційні наслідки такої незаконної діяльності. Так, до наслідків несанкціонованого втручання в роботу ЄСІТС відносяться:

- 1) виток інформації – ознайомлення чи отримання доступу до неї фізичних та/або юридичних осіб, які не мають права доступу;
- 2) втрата інформації – зникнення інформації в системі або її руйнування до втрати змісту;
- 3) підробка інформації – цілеспрямована зміна змісту інформації;
- 4) блокування інформації – унеможливлення доступу до інформації;
- 5) спотворення процесу обробки інформації – порушення однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрації, приймання, отримання,

передавання, які здійснюються в системі за допомогою технічних і програмних засобів;

б) порушення встановленого порядку маршрутизації інформації – зміна правил вибору її маршруту(ів) в телекомунікаційних системах.

Розглянемо *факультативні ознаки об'єктивної сторони* незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя, до яких відносять час, місце, спосіб, обставини, обстановка, засоби, знаряддя та ін.

О. О. Маслова, розглядаючи в своїй роботі факультативні ознаки об'єктивної сторони зазначає, що: «кожна з розглянутих ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення за своїм характером, змістом і законодавчою регламентацією не є однорідними поняттями. Однак, є ряд особливостей характерних для кожної з факультативних ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення: – якщо факультативні ознаки об'єктивної сторони безпосередньо зазначені в диспозиції статті Особливої частини КК України, то вони формують суспільну небезпечність діяння і виступають фактором його криміналізації; – якщо факультативні ознаки є кваліфікуючими, то законодавець враховує їх властивості (позитивні чи негативні) в санкції конкретної норми Особливої частини КК України; – якщо факультативні ознаки кримінального правопорушення не є ознаками об'єктивної сторони конкретного складу кримінального правопорушення, то вони враховуються судом при призначенні покарання в якості обставин, що пом'якшують (ст. 66 КК України) або обтяжують (ст. 67 КК України) його» [62, с. 110].

Час вчинення кримінального правопорушення визначається як певний відрізок часу протягом якого вчиняється кримінальне правопорушення, від готування до настання наслідків (можливості настання наслідків). Тому час вчинення кримінального правопорушення є важливою ознакою не лише як кримінально процесуальна ознака в ході досудового розслідування, а як ознака кваліфікації кримінальних правопорушень. При цьому слід

вказати, що часова характеристика, яка впливає на кваліфікацію може виражатись не лише у звичних для нас годинах, хвиликах, а також в інших вимірах, а може бути пов'язана часом з певними подіями, на які саме законодавець звертає свою увагу в диспозиції статті, хоча прив'язка до часу все ж таки необхідна.

Час вчинення незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя буде мати значення не лише як процесуальна ознака факту вчинення кримінального правопорушення, а саме для несвоєчасного внесення даних і відомостей до ЄСІТС. Як ми раніше зазначали, що несвоєчасність означає завантаження в систему поза встановленим часом, а саме у день надходження кореспонденції. У разі неможливості з об'єктивних причин здійснити реєстрацію вхідної кореспонденції в день її надходження, така кореспонденція реєструється в автоматизованій системі в термін, визначений у розпорядженні керівника апарату суду із зазначенням причин встановлення такого терміну. При чому, терміни відстрочки реєстрації в ЄСІТС не конкретизуються, однак обов'язково зазначається *причина* відстрочки. Також варто зазначити, що трактування «у день надходження», а не протягом, наприклад, доби чи 24 години не має також чітких часових рамок. День надходження маєтись на увазі протягом робочого дня, тобто до 18.00 годин чи до кінця дня – до 24 годин? Такі питання також виносяться саме на розпорядження керівника апарату суду і є обов'язковими. Хоча, якщо ми говоримо за кримінальну відповідальність, а не дисциплінарну, то визначення часу необхідно також встановлювати на законодавчому рівні. Саме така неузгодженість щодо несвоєчасності (необхідність звернення до трьох джерел) електронної реєстрації кореспонденції впливає на невелику кількість облікованих кримінальних правопорушень. Також, необхідно звернути увагу на тісний зв'язок із суб'єктивною стороною та наявність умисну при несвоєчасному внесенні відомостей. Вчинення з необережності (брак часу, неухважність, хвороба, повітряна тривога, об'єктивні або

суб'єктивні причини) виключають кримінальну відповідальність. Для з'ясування такої обставини необхідно встановити, чого винна особа бажала досягти коли несвоєчасно зареєструвала кореспонденцію. Для інших (альтернативних способів) вчинення кримінального правопорушення час на кваліфікацію не впливає, а має суто кримінально процесуальне значення факту вчинення кримінального правопорушення саме.

Однак, несанкціоновані дії з інформацією визначаються коли на вчинення таких дій особа, яка мала доступу до цієї інформації, не мала ні дійсного, ні передбачуваного права. Непрямий зв'язок також може бути присутній з *часом* вчинення кримінального правопорушення. Так, наприклад особа, яка в певний період часу не має санкціонованого доступу (тимчасове відсторонення від посади, відпустка, лікарняний, звільнення з посади тощо) до ЄСІТС, однак в цей час вносить відомості. В такому разі особа підлягає притягненню до кримінальної відповідальності.

Місце вчинення кримінального правопорушення визнається певна територія, в межах якої вчиняється кримінальне правопорушення. Так само як і з часом не обов'язково це конкретна адреса або прив'язка о місцевості як того вимагає досудове розслідування. Законодавець місце вчинення кримінального правопорушення визначає безпосередньо в диспозиції статті або виходить із змісту норми статті.

Так, місце вчинення кримінального правопорушення безпосередньо не визначається, однак непрямий зв'язок з автоматизованою системою в органах та установах системи правосуддя присутній. Саме місце, як конкретна адресу юридичної особи не має значення, однак Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, інша автоматизована система, що функціонує в *суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах*. Таким чином можемо зазначити, що відповідно місце вчинення злочину може бути як в суді, так і в іншому місці перебування винної особи, тому обов'язкової прив'язки до конкретного місця не має.

На відміну від часу і місця вчинення кримінального правопорушення, які можуть враховуватись лише частково або взагалі не впливати на кваліфікацію, то спосіб вчинення кримінального правопорушення є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя, а саме шляхом *несанкціонованого доступу до таких систем*.

Найбільша кількість злочинів проти правосуддя можуть бути вчинені за допомогою обману, фізичного та психічного насильства. Часто конструкція складу злочину передбачає не тільки альтернативність діяння, а й альтернативність способу їх вчинення, що свідчить про ускладненість складу і можливість його розчленування на окремі склади. Так само ускладненість складу злочину виявляється на використанні злочинцем і комплексу способів вчинення злочину проти правосуддя, які за (значені або незазначені безпосередньо у від(повідному складі злочину) [135, с. 330].

Спосіб вчинення кримінального правопорушення – це сукупність (система) прийомів, методів, що використовуються суб'єктом при вчиненні кримінального правопорушення. З усіх видів факультативних ознак, найчастіше використовується саме спосіб, який є характерним для багатьох кримінальних правопорушень. В де-яких випадках розмежувати суміжні склади кримінальних правопорушень можливо саме за допомогою правильного встановленого способу кримінального правопорушення.

Так, В. М. Шепітько зазначає, що: «кримінально-правовий аналіз складів злочинів проти правосуддя є важливим для встановлення способів їх вчинення, оскільки це робить можливим здійснити протидію цим злочинам, дозволяє правильно кваліфікувати вчинене діяння, відмежовувати один склад злочину від іншого» [135, с. 331].

Не виключенням буде і диспозиція ст. 376-1 КК України, де законодавець конкретно вказує на спосіб вчинення кримінального правопорушення. Вчинення кримінального правопорушення іншим

способом виключає факт вчинення несанкціонованого втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя як спосіб його вчинення. Розглянемо більш детально несанкціонований доступ до роботи автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя як спосіб його вчинення.

Найбільш поширеними способами вчинення кримінального правопорушення, що знаходять відображення і закріплення у нормах КК України є: фізичне насильство (нанесення ударів, побоїв, спричинення тілесних ушкоджень), психічне насильство (погроза застосування фізичного насильства, вчинення інших протиправних насильницьких дій, шантаж), обман, зловживання довірою, загальнонебезпечний, жорстокий чи особливо жорстокий спосіб тощо [8, с. 907].

Однак, при такому переліку виключаються способи вчинення кримінального правопорушення не охоплюються не матеріальні склади кримінальних правопорушень, а також посягання з допомогою інформаційних технологій. В сучасних умовах такий вплив є доволі розповсюджений і в подальшому з розвитком ІТ сфери та максимальний перехід до сучасних технологій способи розглядати необхідно ширше і за допомогою фахівців у відповідній галузі. Не можливо уявити сучасне життя без цієї сфери. Розвиток технологій стосується також пошуку нових способів вчинення кримінальних правопорушень в цій сфері та професійності осіб, які вчиняють їх вчиняють.

Також, В. М. Шепітько виділяє інформаційний спосіб вчинення кримінального правопорушення, в тому числі для несанкціонованого доступу. Так, важливим є і встановлення інформаційного способу для розголошення відомостей – усний, письмовий, публічний або інший, що впливає із змісту окремих диспозицій. Слід вказати, що інформаційний спосіб вчинення злочинів проти правосуддя може бути віднесений і для

вчинення інших злочинів проти правосуддя – завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, завідомо неправдиве показання, тощо. Також, законодавець називає серед способів вчинення злочинів – підкуп та *несанкціонований доступ* [135, с. 334].

Варто зазначити, що інформаційний спосіб вчинення кримінального правопорушення не визначається в Кримінальному кодексі України, а лише є поодинокі випадки розгляду науковцями в своїх дослідженнях. З урахуванням розвитку технологій та в сучасних умовах буде доцільним застосувати такий термін.

Несанкціоновані дії в статті розглядаються як вчинення дії без відповідного дозволу власника програми. Власником програмного забезпечення ЄСІТС є держава в особі Державної судової адміністрації України. Порядок доступу та допуску до підсистем ЄСІТС чітко регламентований Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС.

Вища рада правосуддя 7 березня 2024 року ухвалила рішення про затвердження Змін до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Відповідно до Положення, ЄСІТС забезпечує, зокрема, можливість її автоматизованої взаємодії з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними *системами органів та установ у системі правосуддя, органів правопорядку, Національної асоціації адвокатів України, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ, інших органів та установ* [30]. Взаємодія з інформаційними ресурсами недержавних та господарюючих суб'єктів здійснюється інформаційно-телекомунікаційними засобами в електронній формі у порядку, визначеному спільним актом адміністратора та відповідного суб'єкта [30]. Це означає, що розширюється коло учасників, яким дається

дозвіл до роботи автоматизованої системи суду, а відповідно і збільшуються ризики несанкціонованого втручання в ЄСІТС. Такі зміни викликані необхідністю розширенням обміну інформацією з іншими органами, однак і потребує зміцнення системи захисту.

При автоматизованому обміні інформацією суб'єкти електронної взаємодії впроваджують організаційно-технічні заходи, які забезпечують захист інформації, що передається, з урахуванням ступеня обмеження доступу до неї та відповідно до законодавства у сфері захисту інформації. Для підтвердження достовірності та цілісності даних в електронних повідомленнях використовується кваліфікований електронний підпис чи печатка. Також у Положенні Розділ III «Порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» доповнено пунктом 13-1, у якому визначено, що автентифікація користувача в Електронному кабінеті здійснюється будь-яким із наступних способів:

- 1) засобами електронної ідентифікації, які визначені законодавством;
- 2) через систему BankID Національного банку або аналогічні системи авторизованих установ;
- 3) через інтегровану систем електронної ідентифікації (id.gov.ua) [30].

В диспозиції ст. 376-1 КК України поряд із конкретним способом вчинення, саме – «...шляхом несанкціонованого доступу до таких систем» визначається ще і вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, що розглядається вже не як спосіб вчинення кримінального правопорушення, а як ознака загального суб'єкта кримінального правопорушення.

Обстановка та обставини вчинення кримінального правопорушення обумовлена умовами в яких вчиняється кримінальне правопорушення. Як правило обстановка зазначається безпосередньо в диспозиції статті, що робить її відправною точкою для деталізації кваліфікації кримінального

правопорушення. Також, часто обстановка є кваліфікуючою ознакою або особливо кваліфікуючою ознакою. Обстановка вчинення незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя законодавством не вказується, тому на кваліфікацію не впливає. Однак, необхідно враховувати загальні обставини, які можуть виключати кримінальну протиправність такого діяння. Наприклад, стан крайньої необхідності, особливо в умовах воєнного стану, коли не має можливості вчасно ввести необхідні відомості або інші обставини за яких не буде визнаватись такі діяння кримінально караними.

Засоби вчинення кримінального правопорушення не конкретизовані в нормі статті, однак вони виходять із самої суті. Вище ми розглянули спосіб вчинення кримінального правопорушення, наголошуючи на його не матеріалізації, те ж стосується і засобів застосування при вчиненні незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. Безпосередньо на кваліфікацію використання засобів не впливають також не є кваліфікуючою ознакою. Однак, може враховуватись при з'ясуванні способу вчинення кримінального правопорушення, що в свою чергу є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони. До засобів можна віднести: використання паролю, використання спеціальної програми, використання шкідливої програми та ін.

Тож, розглянувши факультативні ознаки об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя можемо зазначити, що спосіб вчинення («шляхом несанкціонованого втручання...») є обов'язковою ознакою. Інші зазначені нами ознаки такі, як час, місце, засоби також мають значення та непрямым шляхом впливають на визначення самого діяння. Однак, законодавець не акцентує увагу на ці обставини, які мають значення, що в свою чергу призводить до неправильної кваліфікації або взагалі

неможливості притягнення до кримінальної відповідальності за відсутності чіткості викладу інформації.

Також, Щербіна А.В. в своїй монографії робить висновки щодо об'єктивних ознак, а саме: «наявні у ст. 376-1 КК України формулювання щодо об'єктивних проявів цього діяння потребують доопрацювання. Зокрема, проведені дослідження вказує на доцільність вилучення із цієї статті положень щодо такого прояву цього правопорушення, як «несанкціоновані дії з інформацією», що міститься у вищевказаних автоматизованих системах. В рамках заборони «іншого втручання в роботу» таких систем варто зробити додаткове зазначення на його *протиправності*. Водночас, з урахуванням назви ст. 376-1 КК України, у дефініції частини першої потрібно уточнити, що вказана заборона стосується й автоматизованих систем, які функціонують в *установах* системи правосуддя» [143, с. 100].

Головною проблемою диспозиції ст. 376-1 КК України залишається її практичне застосування, яке є обмеженим, оскільки, за період існування статті, з 2009 року, доволі невелика кількість облікованих кримінальних правопорушень та розглянутих обвинувальних вироків. Це свідчить про недосконалість диспозиції статті, а якщо говорити конкретно, то її складової частини – об'єктивної сторони. Тож, дослідивши питання об'єктивної сторони, можемо зазначити, що в статті необхідно більш чітко сформулювати види незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. До того ж, на нашу думку, диспозиція ст. 376-1 КК України повинна бути за видом бланкетною. Бланкетна диспозиція дасть змогу з'ясувати яка саме інформація повинна бути предметом і конкретизує суспільно небезпечні діяння винної особи. Диспозиція ст. 376-1 КК України потребує уточнення з урахуванням факультативних ознак, які мають бути визначені.

Висновки до розділу 2

. Для Розділу XVI КК України характерним є застосування «несанкціоноване» втручання. Виникає необхідність розібратись в чому різниця між «несанкціонованим» і «незаконним», що характерно для ст. 376-1 КК України. Слово «несанкціонований» тлумачиться як використання без відповідного дозволу (санкції). Саме слово санкціоновано використовується для спеціальної термінології, пов'язаної із виконанням певних службових обов'язків. Тобто є одна сторона, яка уповноважена та надає дозвіл (санкцію) для виконання певних дій в межах такого дозволу (санкції) іншій особі або організації. Тому, несанкціоноване втручання, яке використовується в Розділі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», використовується у більш вузькому значенні ніж *незаконний*.

Незаконне втручання в свою чергу передбачає втручання, що не передбачено законом, а саме: не має доступу, неправильні строки внесення інформації, викривлена інформація та ін. До того ж, такі дії не передбачені законом, а не конкретними компетентними органами, як на прикладі «несанкціонованого втручання,

Доведено, що і диспозиції ст. 376-1 КК України предметом кримінального правопорушення визначається як відомості та інформація, що обов'язково повинна вноситися до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах. При чому, перелік такої інформації та відомостей в самій статті не зазначається. Для з'ясування необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів, отже за видом диспозиція статті відноситься до «бланкетної». Для кваліфікації за ст. 376- 1 КК України за втручання в роботу ЄСІТС необхідно виходити із

направленості умислу винної особи, однак в диспозиції статті мотив і мета не зазначаються як обов'язкова ознака, що в свою чергу значно ускладнює кваліфікацію. Тому, диспозиція статті повинна бути сформована з урахуванням «бланкетної» норми з посиланням на інші нормативно-правові акти та зазначити мотив та мету суб'єктивної сторони, що в свою чергу дасть змогу чітко визначити предмет.

5. Інше втручання в роботу ЄСІТС може полягати у вчиненні будь-яких інших дій, які не перелічені в диспозиції статті. До них можна віднести: знищення інформації, заміна пароля, запуск вірусної програми та інші дії, що впливають на нормальну, безперебійну роботу автоматизованої системи суду. Оскільки, способи вчинення таких діянь можуть мати різні варіанти, з урахуванням технологічного розвитку, ІТ технологій, штучного інтелекту та ін., тому законодавець не обмежив у переліку таких діянь, що на нашу думку, з одного боку має позитивний ефект, з іншого «не чіткість», що може призвести до перекручення даних та неправильного їх трактування і як наслідок або незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, або уникнення кримінальної відповідальності винною особою.

6. З приводу час вчинення цього кримінального правопорушення встановлено, що терміни відстрочки реєстрації в ЄСІТС не конкретизуються, однак обов'язково зазначається *причина* відстрочки. Також варто зазначити, що трактування «у день надходження», а не протягом, наприклад, доби чи 24 години не має також чітких часових рамок. День надходження мається на увазі протягом робочого дня, тобто до 18.00 годин чи до кінця дня – до 24 годин. Такі питання також виносяться саме на розпорядження керівника апарату суду і є обов'язковими. Хоча, якщо вести мову про кримінальну відповідальність, а не дисциплінарну, то визначення часу необхідно також встановлювати на законодавчому рівні. Саме така неузгодженість щодо несвоєчасності (посилання на три джерела послідовно) електронної реєстрації кореспонденції впливає на невелику кількість облікованих кримінальних правопорушень. На прикладі обвинувального

вироку ми бачим всю складність системи забезпечення роботи автоматизованої системи документообігу в суді, розгалуженість нормативно-правових актів. Тож, в першу чергу потребує приведення до єдиного нормативно-правового акту та чіткості формулювання із зазначенням термінології, принципів, функції, суб'єктів, відповідальності, контролю, захисту та ін.

Розглянувши факультативні ознаки об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя можемо зазначити, що спосіб вчинення («шляхом несанкціонованого втручання...») є обов'язковою ознакою. Інші зазначені нами ознаки такі, як час, місце, засоби також мають значення та непрямым шляхом впливають на визначення самого діяння. Однак, законодавець не акцентує увагу на ці обставини, які мають значення, що в свою чергу призводить до неправильної кваліфікації або взагалі неможливості притягнення до кримінальної відповідальності за відсутності чіткості викладу інформації.

РОЗДІЛ 3

СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ПРАВОСУДДЯ

3.1. Суб'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя

Обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення є суб'єкт, адже жодне кримінально протиправне діяння не може вчинятися без його виконавця. В частині першій статті 18 КК України зазначено, що суб'єктом кримінального правопорушення є: фізична, осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Таке визначення загального суб'єкта кримінального правопорушення є доволі сталим в кримінальному праві протягом тривалого часу та особливих змін в кримінальному законодавстві з цього приводу не відбувалось. Єдині дискусійні питання виникали в доктринальних колах з криміналізацією норми щодо юридичної особи та проведенням паралелі щодо суб'єкта кримінального правопорушення, зокрема і службової особи.

У більш вузькому значенні суб'єкт кримінального правопорушення – це особа, що здатна нести кримінальну відповідальність за вчинене нею суспільно-небезпечне діяння, передбачене Кримінальним кодексом України.

Виходячи із дефініції визначають обов'язкові ознаки, які притаманні будь-якому суб'єкту кримінального правопорушення:

- 1) статус фізичної особи;
- 2) досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність відповідно до закону;
- 3) осудність.

Відсутність будь-якої ознаки виключає склад конкретного кримінально протиправного діяння й застосування до особи покарання. Крім того, ми бачимо, що інші ознаки суб'єкта кримінального правопорушення можуть мати місце лише в конкретних складах Особливої частини КК України.

Розглядаючи основні ознаки суб'єкта кримінального правопорушення виділяємо першу ознаку – *фізична особа*.

Кримінальним правопорушенням визнається діяння, вчинене *суб'єктом кримінального правопорушення*, тобто фізичною осудною особою, яка на момент його вчинення досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність (ст. 18 КК). У кримінальному праві не може бути визнане кримінальним правопорушенням прийняття (або неприйняття) певного рішення не фізичною, а юридичною особою, діяння, вчинене твариною, неосудною особою та особою, яка на момент його вчинення не досягла встановленого законом віку [19, с. 107].

О. Е. Радутний в своїй роботі зазначає, що: «всі інші істоти, з якими сьогодні людина поділяє середовище свого існування, знаходяться поза увагою кримінального права саме в якості суб'єкта злочину, не зважаючи на те, чи здатні вони усвідомлювати фактичну сторону (напр., собака, що надісланий командою свого власника на спричинення ураження іншій особі, напевно розуміє, що відбувається справжня атака на ворога, а не цікава гра), здатні усвідомлювати суспільну небезпечність (або, як найменш, небажаність) свого діяння (напр., собака, який без команди атакує перехожого, пам'ятає через багато численні повторення, що буде підданий покаранню з боку свого володаря за таку небажану для останнього поведінку), чи є у них можливість за конкретних умов здійснення певного вибору між різними варіантами та чи здатні вони керувати своєю поведінкою. Можливо, що такий традиційний підхід в якості свого підґрунтя, крім іншого, має на рівні підсвідомості та загальних архетипів

поведінки визнання людини найвищою істотою серед інших живих істот» [85, с. 106].

В теорії кримінального права стало йшло порівняння неможливості притягнення до кримінальної відповідальності предметів, тварин, явищ та ін. Суб'єктом може бути лише людина, як фізична особа, наділена інтелектом та розумовими здібностями. Однак, сьогодні з розвитком ІТ технологій та використання штучного інтелекту в різних сферах життєдіяльності людини виникає питання щодо їх розвитку і відповідальності. Юридичного закріплення, як по суті і визнання, можливості діяти не заплановано (незапрограмовано) штучного інтелекту так і нести відповідальність. Повертаючись до питання суб'єкта кримінального правопорушення стає зрозуміло, що нормативного закріплення не існує та роботу ІТ технологій, як і штучного інтелекту буде нести кримінальну відповідальність лише особа (автор, виконавець, відповідальна особа та ін.).

Зробивши висновки О. Е. Радутний зазначає, що вбачаються підстави до наступних висновків та пропозицій:

1) перенесення значного сектору життєдіяльності людини до віртуальних світів є неминучою подією, в тому числі передбачуваною в якості певного соціального клапану;

2) віртуальним світом та повсякденним життям (роботою програм, механізмів, приладів, обладнання) у найближчому майбутньому може повністю опікуватися штучний інтелект (Artificial Intelligence, скорочено AI) або суперінтелект (Super Artificial Intelligence, скорочено SAI), який стане більш розумним, досконалим та усвідомленим за людину;

3) штучний інтелект (електронна особа, особистість) може бути наділений здатністю усвідомлювати фактичну сторону, усвідомлювати суспільну небезпечність своєї дії або бездіяльності та їх наслідків, керувати своєю поведінкою за можливість вибору (наявність декількох варіантів поведінки);

4) штучний інтелект (електронна особа, особистість) може бути визнаний суб'єктом злочину;

5) визнання штучного інтелекту (електронної особи, особистості) суб'єктом злочину буде доцільним та обґрунтованим лише за умови переопрацювання всієї системи кримінального права поза спокусливого наслідування науковій або політичній моді [85, с. 100].

Розглянувши попередні публікації хочемо зупинитись на визначенні суб'єкта кримінального правопорушення за несанкціоноване втручання а роботу автоматизованої системи в органах і системах правосуддя. В статті 376-1 КК України визначено, що кримінальне правопорушення вчиняється службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом незаконного доступу до таких систем.

Так, взагалі не є кримінально протиправним діянням:

– вчинення у безпорадному стані, рефлексорні, імпульсні, конвульсивні або інстинктивні рухи тіла;

– що становлять собою рухи тіла або відсутність таких рухів, що є результатом тільки чужої волі чи впливу непереборної сили (зокрема стихійного лиха, в умовах воєнного стану);

– вчинені під впливом гіпнозу чи в результаті гіпнотичного навіювання;

– можливість настання суспільно небезпечних наслідків яких особа не передбачала і не могла передбачати – випадок.

В усіх цих випадках не можна говорити про свободу волі людини: у неї відсутні можливості обрати варіант вольової поведінки – злочинної чи незлочинної [19, с. 611].

Поряд із визначенням суб'єкта фізичною особою, необхідно розглянути обов'язкову ознаку *стан осудності*. Стан осудності науковцями розглядається при визначенні ознак суб'єкта кримінального правопорушення, так і в суб'єктивній стороні. Ми будемо виходити із класичної схеми і розглянемо стан осудності в цьому підрозділі. Однак

варто зазначити, що суб'єкт і суб'єктивна сторона нерозривно пов'язані між собою, як і визначення стану осудності. На відміну від інших ознак, які можуть зазначатися як в нормі статті (спеціальний суб'єкт або службова особа) так і з відсилкою на іншу – загальну норму (ст. 22 КК України – вік кримінальної відповідальності), то стан осудності, неосудності або обмеженої осудності визначається лише загально і встановлюється в кожній конкретній справі, як обов'язкова ознака, за необхідності, що буде однією з умов притягнення такої особи до кримінальної відповідальності.

Осудною визнається особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Стан осудності, неосудності та обмеженої осудності визначається на підставі медичного та юридичного критеріїв. Розмежування сфери діяльності спеціалістів-фахівців у галузі психіатрії – це медичний критерій. Лише після кваліфікованого висновку фахівців у галузі психіатрії вступає в дію юридичний критерій, де суд приймає остаточне рішення. Варто зазначити, що висновки судово-медичного експерта щодо стану неосудності або обмеженої осудності судом враховуються, однак не є імперативними і остаточне рішення залишається за судом (юридичний критерій).

А. А. Васильєв зазначає, що: «осудність якнайповніше характеризуватиметься за допомогою формально-правового та змістовних критеріїв: психологічного та медичного. Виділення таких критеріїв дає можливість: по-перше, розмежувати компетенцію суду і експертів – суд розглядає об'єктивно виражені ознаки вчиненого злочину, закріплені в протоколах слідчих дій, і, спираючись на висновок експерта, робить висновок про можливість ставлення в вину вчиненого особою злочину, чим реалізує кримінальну відповідальність, конкретизуючи звинувачення особи у вчиненні злочину; по-друге, полегшити розуміння осудності як категорії не тільки кримінального права, але і судової психіатрії. У подальшому потребують класифікації та розмежування різні обсяги (рівні) здатності

усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними, про що буде йти мова у наступних роботах автора» [7, с. 128].

Також С. В. Чорней, розглядаючи осудність, обмежену осудність та неосудність визначає прямий зв'язок з «кримінальною відповідальністю» та її ознаками і підставами застосування, зазначає, що:

1) існує об'єктивний нерозривний зв'язок між осудністю, винністю у вчиненні злочину та кримінальною відповідальністю за його вчинення;

2) зв'язок осудності з винністю забезпечують дві ознаки першої – медична (відсутність у суб'єкта психічних захворювань) та психологічна (здатність усвідомлювати свої вчинки та керувати ними);

3) зв'язок осудності з кримінальною відповідальністю забезпечується через третю ознаку осудності – юридичну (здатність усвідомлювати сенс засудження, бути засудженим);

4) як засіб кримінально-правового реагування на вчинення злочину кримінальна відповідальність – це засудження осудного суб'єкта, винного у вчиненні злочину обвинувальним вирокком суду з визначенням установлених законом обмежень його статусу чи без їх визначення;

5) те, що винною у вчиненні злочину, може бути лише осудна особа, необхідно відобразити в законодавчому визначенні осудності, вини або кримінальної відповідальності» [129, с. 275].

Цілком підтримуємо автора щодо недостатньої тлумачення поняття «кримінальна відповідальність» в Загальній частині Кримінального кодексу України.

У кримінальному законодавстві країн світу регламентація віку кримінальної відповідальності має певні особливості. Зокрема, у зарубіжних країнах немає єдиного мінімального віку кримінальної відповідальності – він варіюється від 7 до 16 років і встановлюється, як правило, залежно від уявлень суспільства щодо осудності неповнолітніх і малолітніх осіб у певний період часу [1, с. 187].

В Україні також вже деякий час ідуть спори з приводу зниження віку кримінальної відповідальності. Так, в проєкті Кримінального кодексу України вік кримінальної відповідальності знижений на один рік, так загальний суб'єкт – 15 років, а знижений вік кримінальної відповідальності за вчинення умисного вбивства складає – 13 років [111].

Кримінальна відповідальність в Україні на загальних підставах настає з 16 років (ч. 1 ст. 22 КК України), також в чітко регламентованих межах визначається знижений вік кримінальної відповідальності – 14 років (ч. 2 ст. 22 КК України). Також за окремими статтями передбачена кримінальна відповідальність з повноліття, що виходить із самої суті диспозиції конкретної статті, яка пов'язана в першу чергу із посяганням щодо неповнолітньої або малолітньої особи (вікова ознака потерпілої особи) або пов'язана із родом діяльності (службова особа). Виходячи із останнього ствердження необхідно звернутись до нормативно-правових актів щодо вікових обмежень прийому на роботу таких осіб, відповідно із цього буде впливати вікова ознака суб'єкта кримінального правопорушення.

Так, суб'єктом незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя за ст. 376-1 КК України за віковою ознакою може бути особа, яка досягла 16 річного віку.

Характерним для визначення суб'єкта кримінального правопорушення для ст. 376-1 КК України вчинення як *спеціальним* суб'єктом так і *загальним* суб'єктом.

Суб'єктами досліджуваного злочину виступають дві категорії осіб: (а) службова особа, яка має право доступу до АСДС, або (б) будь-яка інша фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку та вчинює злочин шляхом незаконного доступу до цієї системи [38, с. 155].

Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – це також фізична особа, яка крім загальних ознак, наділена ще й додатковими (спеціальними), які зазначені в Особливій частині Кримінального кодексу України для суб'єкта конкретного складу кримінального правопорушення.

В диспозиції ст. 376-1 КК України чітко визначено статус суб'єкта кримінального правопорушення, а саме:

- 1) вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або
- 2) іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до таких систем [54].

Згідно з ч. 3 ст. 18 КК України службовою особою визнаються: «особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [54].

Перелічені в ч. 3 ст. 18 КК України ознаки службової особи та функції, які вони виконують до таких ознак в ст. 376-1 КК України додаються: «...які мають право доступу до цієї системи...». Право доступу до роботи системи в суді надається головою суду.

А. В. Щербіна в своїй монографії робить наступні висновки щодо визначення в диспозиції статті суб'єкта кримінального правопорушення. Наведене вказує на неповноту сформованого уявлення законодавця про протиправне діяння, заборонене ст. 376-1 КК України. Адже, по-перше, попри формулювання дефініції ч. 1 ст. 376-1 КК окремі передбачені нею дії не можуть бути вчинені спеціальним суб'єктом (службовою особою, яка має право доступу до автоматизованих системи в органах та установах системи правосуддя). По-друге, якщо законодавець виявив бажання акцентувати увагу на такій формі протиправної діяльності, логічним було б передбачити диференційовану кримінальну відповідальність для спеціального та загального суб'єкта. Очевидним є те, що суспільна небезпека незаконного втручання в роботу автоматизованої системи службовою особою та іншою особою є об'єктивно різною, а тому має по різному каратись. Так, коли такі дії вчиняє службова особа, вона володіє необхідними знаннями, навичками та, звичайно, має мету, котра полягає у вчиненні, в першу чергу, службового правопорушення, котре, як вона має розуміти, може дестабілізувати роботу судових органів. Найбільш очевидною метою може бути бажання отримати неправомірну вигоду. Дії пересічного громадянина не можуть завдати такий міцний деструктивний вплив. З урахуванням викладеного вище, в рамках подальшого удосконалення відповідної статті КК доцільно розмежувати протиправні дії, вчинені *службовою особою*, яка має право доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах та установах, і протиправні дії, вчинені *іншою особою* [143, с. 124-125].

Також зазначається, що: «Невдале формулювання суб'єктів відповідальності, на жаль, законом не усувається. Адже існують особи, які мають санкціонований доступ до системи, але не є службовими особами (наприклад, помічник судді, більшість працівників апарату). Принаймні згідно з Положенням про автоматизовану систему документообігу ці особи мають санкціонований доступ за відповідним наказом керівника апарату. Таким чином, виходячи з тлумачення норми, їх втручання просто «випадає» (не є злочинним), хоча можна інакше роз'яснити цю норму. Внесення неправдивих відомостей, несвоєчасне внесення відомостей, несанкціоновані дії, що вчиняються цими особами, свідчить про несанкціонований спосіб (обов'язковий для складу злочину). Однак доцільніше вилучити слово «службовою», щоб зазначені особи не мали можливості ухилитися від відповідальності» [115].

До переліку працівників суду, що мають санкціонований доступ до ЄСІТС, однак не є службовими особами, як ми вже зазначали раніше, що внесені до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, ЄСІТС забезпечує, зокрема, можливість її автоматизованої взаємодії з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними *системами органів та установ у системі правосуддя, органів правопорядку, Національної асоціації адвокатів України, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ, інших органів та установ*, можуть не мати статусу службової особи, однак мати допуск до автоматизованої системи. І відповідно, такі особи не підпадають під категорію спеціального суб'єкта, оскільки в нормі статті чітко визначено службова особа з правом допуску або інша особа шляхом несанкціонованого доступу. Така неузгодженість в решті решт

призведе до неможливості взагалі притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності.

Що стосується загального суб'єкта кримінального правопорушення за ст. 376-1 КК України, за таким формулюванням в статті, майже неможливо притягнути винну особу до кримінальної відповідальності, що підтверджується наявними п'яти обвинувальними вироками за період з 2009- по 2022 рік, з яких чотири – вступили в законну силу, один – за першим епізодом спливли строки давності, за другим епізодом – особу виправдувано.

Так, з 26 серпня 2010 року ОСОБА_5, працював у Бабушкінському районному суді м. Дніпропетровська, який розташований за адресою: м. Дніпропетровськ, проспект Карла Маркса, 57. 17 вересня 2014 року наказом № 114-к керівника апарату Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська ОСОБА_5 призначений на посаду секретаря Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська. Враховуючи ступінь тяжкості вчинених злочинів, особу обвинуваченого та обставини, що пом'якшують його покарання, які наведені вище, приймаючи до уваги те, що обвинувачений вчинив корупційні злочини, займаючи відповідну посаду в органах судової влади, суд приходять до висновку, що ОСОБА_5 має бути призначене покарання у вигляді штрафу в межах максимального строку, передбаченого санкцією частини 2 статті 369-2 КК України та покарання у вигляді штрафу в межах максимального строку, передбаченого санкцією частини 1 статті 376-1 КК України, із призначенням обов'язкового додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати посади в правоохоронних органах та органах судової влади строком на 2 роки, оскільки саме таке покарання, на думку суду, буде найбільш необхідним і

достатнім для його виправлення та попередження скоєння ним нових злочинів [69].

Тож, зазначаємо, що з п'яти вироків всі обвинувачені у справах були службовими особа, які мали право доступу, а саме: секретар суду (службова особа), начальник відділу організаційного забезпечення Господарського суду (службова особа), керівник апарату районного суду (службова особа), знову секретар районного суду (службова особа); керівник апарату районного суду (службова особа).

3.2. Суб'єктивна сторона незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя

Останнім розглядуваним нами елементом складу кримінального правопорушення є суб'єктивна сторона. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення являє собою психологічний зміст кримінального правопорушення, його внутрішню (по відношенню до об'єктивної сторони) сторону. Вона нерозривно зв'язана з іншими елементами складу кримінального правопорушення, оскільки в психіці суб'єкта знаходять відображення усі об'єктивні якості кримінально протиправного діяння. В юридичній літературі суб'єктивна сторона кримінального правопорушення визначається як внутрішня сторона кримінального правопорушення, тобто психічна діяльність особи, що відображує ставлення її свідомості й волі до суспільно небезпечного діяння, яке нею вчиняється, і до його наслідків [72].

За допомогою юридичних ознак, таких як вина, мотив, мета та емоційний стан, суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення визначає зміст кримінального правопорушення. Вони взаємозалежні та пов'язані, хоча представляють різні форми психічної активності. Ці явища мають самостійний характер і мають унікальне правове значення.

До ознак, які утворюють суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, відносяться: вина, мотив, мета злочину та емоційний стан.

Отже, суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення включає в себе внутрішній зміст кримінального правопорушення, тобто психічні процеси, які відбуваються в свідомості особи під час вчинення

кримінального правопорушення, а також її психічне ставлення до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідки [128, с. 114].

Завдяки правильному визначенню суб'єктивна сторона має таке значення:

а) належна кваліфікація кримінального правопорушення та його відмінність від інших кримінальних правопорушень;

б) встановлення ступеня суспільної небезпеки кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила;

в) індивідуалізація покарання правопорушникові вирішення питання про те, чи можна звільнити правопорушника від кримінальної відповідальності та покарання [68, с. 123].

Єдиною обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони є наявність *вини* у вчиненні кримінального правопорушення. У ряді складів кримінальних правопорушень для встановлення їх суб'єктивної сторони слід з'ясувати ще мотив і мету вчинення посягання. Ознаки суб'єктивної сторони з'являються ще до початку, в юридичному значенні, кримінального правопорушення. При умисній формі вини дуже важливо відрізнити, так званий, намір щодо вчинення кримінального правопорушення від замаху на кримінальне правопорушення. До того ж варто зазначити, що намір, думки про вчинення кримінального правопорушення не є кримінально караними і юридично не закріплені. Намір щодо вчинення кримінального правопорушення розглядається лише на рівні теорії кримінального права як доктрина в межах розгляду суб'єктивної сторони.

Однак, все ж таки згадка про «намір» міститься в ч. 2 ст. 32 КК України як об'єднання єдиним *наміром*, при цьому не розкривається сутність такого наміру. Повторність, передбачена частиною першою цієї статті, відсутня при вчиненні продовжуваного кримінального

правопорушення, яке складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним кримінально протиправним *наміром* [54].

Так, Федорак Л.М. робить висновки і зазначає, що: злочинний намір — це стадія вольового процесу, що виникає до вчинення суспільно небезпечного діяння чи першого з низки тотожних діянь, коли особа чітко усвідомлює об'єкт, на який спрямовано намір, та які саме дії необхідно вчинити для реалізації цього наміру. До перспективних напрямів подальших досліджень у цій сфері належать питання визначення злочинного наміру при кваліфікації продовжуваного злочину та його розмежування із повторністю злочинів; визначення злочинного наміру на стадії вчинення злочину та його урахування при призначенні покарання за відповідні злочинні дії» [118].

Для встановлення наміру про вчинення кримінального правопорушення має насправді важливе практичне значення, як в рамках кваліфікації кримінального правопорушення, а ще більше як запобігання, протидії та його припинення. Це ж стосується визначення суб'єктивної сторони при вчинення незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя, оскільки є певні проблемні моменти визначення початку вчинення кримінального правопорушення та його закінчення.

Винність діяння означає, що воно вчинене з умисною або – у випадках, коли закон передбачає відповідальність за необережний злочин – необережною формою вини [19, с. 107].

Вина є основною ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення; її наявність є необхідною і визначає наявність чи відсутність суб'єктивної сторони, а отже і складу кримінального правопорушення. кримінальне правопорушення не може бути без вини.

Найпоширенішою формою вини є умисел, оскільки більшість кримінальних правопорушення вчиняються умисно. Уточнення типу умислу та його основних компонентів має вирішальне значення для правильної кваліфікації таких кримінальних правопорушення.

Закон розрізняє прямий і непрямий умисел.

Під прямим умислом Кримінальний кодекс України розуміє психічне ставлення до діяння та його наслідків, коли особа усвідомлює, що її дія або бездіяльність є суспільно небезпечною, передбачає її наслідки та бажає їх настання [113, с. 55].

Існують інтелектуальні ознаки прямого умислу, коли людина усвідомлює, що її дія або бездіяльність є суспільно небезпечною і може передбачити, що це зробить. Хоча ці ідеї належать до однієї галузі психічної діяльності, вони мають різний зміст.

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння включає не лише розуміння фактичної сторони кримінального правопорушення, але й розуміння соціального значення та соціальної шкідливості діяння, включаючи значення об'єкта та предмета посягання, характеру діяння, місця, часу та способу його вчинення, серед інших обставин.

Законодавець визначає три ознаки прямого умислу: а) усвідомлення особи, що її дії чи бездіяльність є суспільно небезпечними; б) передбачення настання суспільно небезпечного наслідку; в) бажання, щоб ці наслідки відбувалися [102, с. 58].

Перші дві ознаки, усвідомлення та передбачення, характеризують інтелектуальну сферу, тоді як третя ознака, бажання, характеризує вольову сферу психіки особи, яка скоїла кримінальне правопорушення.

Передбачення означає, що людина має певне уявлення про потенційні або неминучі наслідки своїх дій. У цьому випадку передбачення є

конкретним. Людина розуміє причинний зв'язок, тобто те, що саме від її конкретного діяння можуть настати або можуть настати суспільно небезпечні наслідки.

Бажання отримати передбачувані наслідки своїх дій чи бездіяльності є вольовою ознакою прямого умислу. В цьому випадку людина здебільшого прагне досягти мети, щоб задовольнити потребу.

Бажання настання суспільно небезпечних наслідків характеризує спрямованість кримінального правопорушення на певний об'єкт і дії винного.

Таким чином, наслідки можна вважати метою кримінального правопорушення, якщо вони:

- а) є кінцевою метою кримінального правопорушення;
- б) є проміжною метою;
- в) є засобом досягнення більш далекої мети.

Свідомість при непрямому умислі ідентична свідомості при прямому умислі. І в цьому випадку свідомість особи охоплює розуміння всіх фактичних обставин, які характеризують конкретний склад кримінального правопорушення. Ці обставини включають характер і значення об'єкта і предмета посягання, характер дій і бездіяльності, місце, час і спосіб вчинення кримінального правопорушення. Крім того, вона включає розуміння суспільної небезпечності, шкідливості та наслідків свого діяння.

Так само не є злочином вчинене через необережність діяння, яке згідно із законом визнається злочином лише у разі вчинення його умисно (наприклад, вчинене через необережність поміщення в психіатричний заклад психічно здорової особи) [19, с. 108].

З огляду на місце ст. 376-1 в системі Особливої частини КК, на наше переконання, більш обґрунтовано було б обмежити дію цієї норми лише

випадками незаконного втручання в роботу АСДС щодо об'єктивного й неупередженого розподілу справ для розгляду між суддями шляхом внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 376-1 КК [38, с. 155].

Суб'єктивна сторона за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя виражається у формі лише прямого умислу, тобто винна особа усвідомлює, що вчиняє суспільно небезпечне діяння, передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків і бажає так діяти і бажає настання таких наслідків. При чому законодавець чітко вказує на умисну форму вини безпосередньо у диспозиції статті.

В більшості досліджень складу кримінального правопорушення за ст. 376-1 КК України науковцями з приводу суб'єктивної сторони є «просте» формулювання: «суб'єктивна сторона злочину передбачає наявність прямого умислу. Мотив і мета незаконних дій на кваліфікацію не впливають» [71, с. 165].

Так, вчинення розглядуваного нами кримінального правопорушення з необережності виключає кримінальну відповідальність саме за ст. 376-1 КК України, однак може передбачати відповідальність за іншими статтями, наприклад за ст. 367 КК України «Службова недбалість».

Виникає питання щодо непрямого умислу складно визначити у зв'язку із формальним складом і відсутністю настанням наслідків. Однак, винна особа повинна усвідомлювати факт можливості змін дійсності, у зв'язку із її діяльністю (збій системи, перекручена інформація, недостатня інформація, припинення роботи, тощо). Тому, все ж таки можемо зазначити, що кримінальне правопорушення вчиняється лише з прямим умислом.

Мотив кримінального правопорушення, хоча і не відноситься до обов'язкової ознаки, однак відіграє важливу роль для окремих видів

кримінальних правопорушень. Необхідною умовою є обов'язкове визначення в диспозиції статті.

Так, погоджуємось з думкою авторів монографії щодо корисливого мотиву за ст. 376-1 КК України. «Загалом же, з урахуванням сутності кримінального правопорушення, передбаченого ст. 376-1 КК України, вбачається, що воно може бути вчинене, зокрема, й з таких мотивів як: службовий мотив; майновий мотив, котрий полягає у прагненні завдати шкоду матеріальним благам суду; помста. При цьому мета досліджуваного протиправного діяння може полягати як у заволодінні інформацією, як міститься в автоматизованих системах органів та установ системи правосуддя, так і зміні змісту цієї інформації» [143, с. 121].

В ст. 376-1 КК України прив'язки до спеціального мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення не має. Тобто передбачається вчинення з будь яких мотивів та з будь якою метою. Особливу увагу слід приділити тому факту, що інколи наявні спеціальні мотив та мета є кваліфікуючими ознаками, що є цілком логічною обставиною обтяження покарання.

При цьому особисті мотиви (помста, ревності, самоствердження, хуліганський мотив та ін.) як правило визнаються загальними і на кваліфікацію не впливають, а інші мотиви, низинні (корисливий мотив) потребують закріплення як кваліфікуючу обставину за ч. 2 ст. 376-1 КК України.

Однак, за умови наявності корисливого мотиву, необхідно розглядати питання щодо неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) і кваліфікувати такі дії за сукупністю кримінальних правопорушень. У разі вчинення кримінального правопорушення службовою особою. При вчиненні

кримінального правопорушення загальним суб'єктом з корисливих мотивів доцільно ввести кваліфікуючу ознаку, що збільшить покарання.

Висновки до розділу 3

Внесені до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, ЄСІТС забезпечує, зокрема, можливість її автоматизованої взаємодії з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними *системами органів та установ у системі правосуддя, органів правопорядку, Національної асоціації адвокатів України, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ, інших органів та установ*, можуть не мати статусу службової особи, однак мати допуск до автоматизованої системи. І відповідно, такі особи не підпадають під категорію спеціального суб'єкта, оскільки в нормі статті чітко визначено службова особа з правом допуску або інша особа шляхом несанкціонованого доступу. Така неузгодженість в решті решт призведе до неможливості взагалі притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності.

Встановлено, що з п'яти вироків всі обвинувачені у справах були службовими особа, які мали право доступу, а саме: секретар суду (службова особа), начальник відділу організаційного забезпечення Господарського суду (службова особа), керівник апарату районного суду (службова особа), знову секретар районного суду (службова особа); керівник апарату районного суду (службова особа).

В ст. 376-1 КК України прив'язки до спеціального мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення не має. Тобто передбачається вчинення з будь яких мотивів та з будь якою метою. Особливу увагу слід приділити тому факту, що інколи наявні спеціальні мотив та мета є кваліфікуючими ознаками, що є цілком логічною обставиною обтяження покарання. При цьому особисті мотиви (помста, ревності, самоствердження, хуліганський мотив та ін.) як правило визнаються загальними і на кваліфікацію не впливають, а інші мотиви, низинні (корисливий мотив) потребують закріплення як кваліфікуючу обставину за ч. 2 ст. 376-1 КК

України. Однак, за умови наявності корисливого мотиву, необхідно розглядати питання щодо неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) і кваліфікувати такі дії за сукупністю кримінальних правопорушень. У разі вчинення кримінального правопорушення службовою особою. При вчиненні кримінального правопорушення загальним суб'єктом з корисливих мотивів доцільно ввести кваліфікуючу ознаку, що збільшить покарання.

ВИСНОВКИ

В дисертації удосконалено теоретичні положення кримінального права в частині відповідальності за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя та напрацювання рекомендацій щодо покращення законодавства та відповідної правозастовної практики.

1. Вивчення загальних засад застосування автоматизованої системи документообігу в органах та установах системи правосуддя свідчить про об'єктивну доцільність її кримінально-правової охорони в межах окремої статті Особливої частини КК України.

2. Розглянувши Кримінальні кодекси Республіки Вірменія, Республіки Грузія, республіки Молдова, Республіки Казахстан, зазначено, що не виділяється окремо норма статті, яка передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання в автоматизовану систему документообігу суду. Натомість більш розширені загальні норми, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на інформаційну систему. Також, варто зазначити, що особливо кваліфікуючою ознакою виступає посягання на критично важливі інформаційні об'єкти, до яких можна віднести також автоматизовану систему документообігу суду. Для КК Республіки Грузія також є характерним норма статті «бланкетна» і відсилає для роз'яснення до іншого нормативно-правового акту Закону Грузії «Про інформаційну безпеку». В Законі зазначено загальні положення, мета закону, сфера дії закону, суб'єкти виконання та ін. Наявність такого єдиного нормативно-правового акту дає змогу уникнути прогалин в законодавстві, до того ж не перевантажуючи кримінальне законодавство.

3. Для Розділу XVI КК України характерним є застосування «несанкціоноване» втручання. Виникає необхідність розібратись в чому різниця між «несанкціонованим» і «незаконним», що характерно для ст. 376-1 КК України. Слово «несанкціонований» тлумачиться як використання

без відповідного дозволу (санкції). Саме слово санкціоновано використовується для спеціальної термінології, пов'язаної із виконанням певних службових обов'язків. Тобто є одна сторона, яка уповноважена та надає дозвіл (санкцію) для виконання певних дій в межах такого дозволу (санкції) іншій особі або організації. Тому, несанкціоноване втручання, яке використовується в Розділі XVI «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку», використовується у більш вузькому значенні ніж *незаконний*.

4. Незаконне втручання в свою чергу передбачає втручання, що не передбачено законом, а саме: не має доступу, неправильні строки внесення інформації, викривлена інформація та ін. До того ж, такі дії не передбачені законом, а не конкретними компетентними органами, як на прикладі «несанкціонованого втручання,

Доведено, що і диспозиції ст. 376-1 КК України предметом кримінального правопорушення визначається як відомості та інформація, що обов'язково повинна вноситися до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автоматизованої системи, що функціонує в суді, Вищій раді правосуддя, Вищій кваліфікаційній комісії суддів, Державній судовій адміністрації України, їх органах. При чому, перелік такої інформації та відомостей в самій статті не зазначається. Для з'ясування необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів, отже за видом диспозиція статті відноситься до «бланкетної». Для кваліфікації за ст. 376-1 КК України за втручання в роботу ЄСІТС необхідно виходити із направленості умислу винної особи, однак в диспозиції статті мотив і мета не зазначаються як обов'язкова ознака, що в свою чергу значно ускладнює кваліфікацію. Тому, диспозиція статті повинна бути сформована з урахуванням «бланкетної» норми з посиланням на інші нормативно-правові акти та зазначити мотив та мету суб'єктивної сторони, що в свою чергу дасть змогу чітко визначити предмет.

5. Інше втручання в роботу ЄСІТС може полягати у вчиненні будь-яких інших дій, які не перелічені в диспозиції статті. До них можна віднести: знищення інформації, заміна пароля, запуск вірусної програми та інші дії, що впливають на нормальну, безперебійну роботу автоматизованої системи суду. Оскільки, способи вчинення таких діянь можуть мати різні варіанти, з урахуванням технологічного розвитку, ІТ технологій, штучного інтелекту та ін., тому законодавець не обмежив у переліку таких діянь, що на нашу думку, з одного боку має позитивний ефект, з іншого «не чіткість», що може призвести до перекручення даних та неправильного їх трактування і як наслідок або незаконне притягнення до кримінальної відповідальності, або уникнення кримінальної відповідальності винною особою.

6. З приводу час вчинення цього кримінального правопорушення встановлено, що терміни відстрочки реєстрації в ЄСІТС не конкретизуються, однак обов'язково зазначається *причина* відстрочки. Також варто зазначити, що трактування «у день надходження», а не протягом, наприклад, доби чи 24 години не має також чітких часових рамок. День надходження мається на увазі протягом робочого дня, тобто до 18.00 годин чи до кінця дня – до 24 годин. Такі питання також виносяться саме на розпорядження керівника апарату суду і є обов'язковими. Хоча, якщо вести мову про кримінальну відповідальність, а не дисциплінарну, то визначення часу необхідно також встановлювати на законодавчому рівні. Саме така неузгодженість щодо несвоєчасності (посилання на три джерела послідовно) електронної реєстрації кореспонденції впливає на невелику кількість облікованих кримінальних правопорушень. На прикладі обвинувального вироку ми бачим всю складність системи забезпечення роботи автоматизованої системи документообігу в суді, розгалуженість нормативно-правових актів. Тож, в першу чергу потребує приведення до єдиного нормативно-правового акту та чіткості формулювання із зазначенням термінології, принципів, функції, суб'єктів, відповідальності, контролю, захисту та ін.

7. Розглянувши факультативні ознаки об'єктивної сторони незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя можемо зазначити, що спосіб вчинення («шляхом несанкціонованого втручання...») є обов'язковою ознакою. Інші зазначені нами ознаки такі, як час, місце, засоби також мають значення та непрямым шляхом впливають на визначення самого діяння. Однак, законодавець не акцентує увагу на ці обставини, які мають значення, що в свою чергу призводить до неправильної кваліфікації або взагалі неможливості притягнення до кримінальної відповідальності за відсутності чіткості викладу інформації.

8. Внесені до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, ЄСІТС забезпечує, зокрема, можливість її автоматизованої взаємодії з іншими автоматизованими, інформаційними, інформаційно-телекомунікаційними *системами органів та установ у системі правосуддя, органів правопорядку, Національної асоціації адвокатів України, Міністерства юстиції України та підпорядкованих йому органів та установ, інших органів та установ*, можуть не мати статусу службової особи, однак мати допуск до автоматизованої системи. І відповідно, такі особи не підпадають під категорію спеціального суб'єкта, оскільки в нормі статті чітко визначено службова особа з правом допуску або інша особа шляхом несанкціонованого доступу. Така неузгодженість в решті решт призведе до неможливості взагалі притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності.

9. Встановлено, що з п'яти вироків всі обвинувачені у справах були службовими особа, які мали право доступу, а саме: секретар суду (службова особа), начальник відділу організаційного забезпечення Господарського суду (службова особа), керівник апарату районного суду (службова особа), знову секретар районного суду (службова особа); керівник апарату районного суду (службова особа).

10. В ст. 376-1 КК України прив'язки до спеціального мотиву та мети вчинення кримінального правопорушення не має. Тобто передбачається вчинення з будь яких мотивів та з будь якою метою. Особливу увагу слід приділити тому факту, що інколи наявні спеціальні мотив та мета є кваліфікуючими ознаками, що є цілком логічною обставиною обтяження покарання. При цьому особисті мотиви (помста, ревності, самоствердження, хуліганський мотив та ін.) як правило визнаються загальними і на кваліфікацію не впливають, а інші мотиви, низинні (корисливий мотив) потребують закріплення як кваліфікуючу обставину за ч. 2 ст. 376-1 КК України. Однак, за умови наявності корисливого мотиву, необхідно розглядати питання щодо неправомірної вигоди (ст. 368 КК України) і кваліфікувати такі дії за сукупністю кримінальних правопорушень. У разі вчинення кримінального правопорушення службовою особою. При вчиненні кримінального правопорушення загальним суб'єктом з корисливих мотивів доцільно ввести кваліфікуючу ознаку, що збільшить покарання.

СПИСОК ВИКОРИТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андріщук В. В. Вік кримінальної відповідальності: порівняльно-правовий аналіз. *Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції»*. 2018. № 1. С. 186-189.
2. Андрушко А. В. Кримінальна відповідальність за правопорушення в кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 215-221.
3. Архипов О., Архипова Є. Особливості розуміння понять «інформаційна безпека» та «безпека інформації». *Інформаційні технології та безпека: основи забезпечення інформаційної безпеки (2014)*: Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції. Київ: ІПРІ НАН України, 2014. С. 18-30.
4. Балобанова Д.О. Зарубіжний досвід кримінально-правової охорони діяльності захисника (адвоката) чи представника особи. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 34 (73). № 3. 2023. С. 195-199.
5. Бандурка І. О. Об'єкт злочину як кримінально-правова категорія. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 70-75.
6. Борщевська О.М., Заснов І.О. Правові підстави та перспективи використання штучного інтелекту в судочинстві України. *Правова держава*. 2023. № 50. С. 106-119.
7. Васильєв А. А. Формула та критерії осудності в кримінальному праві. *Форум права*. 2010. № 4. С. 127-136
8. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Х.: Право. 2016. Т. 17: Кримінальне право / ред. кол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держ. і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т України ім. Я. Мудрого. 2017. 1064 с.

9. Вирок Подільський районний суд м. Києва. Справа № 758/14826/112.12.2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78974962> (дата звернення 23.05.2023)
10. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області № 1-кп/686/466/22 від 05 липня 2022 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105089463> (дата звернення: 23.12.2023)
11. Грищук В.К., Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 248 с.
12. Дзюндзюк В. Б., Дзюндзюк Б. В. Поява і розвиток кіберзлочинності. *Державне будівництво*. 2013. № 1. 12 с. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_1_3.pdf.
13. Діти та робота: особливості працевлаштування неповнолітніх. Безоплатна правова допомога : веб-сайт. URL: <http://surl.li/ibjuk>.
14. Дмитрук М. М. типові наслідки «несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електров'язку». URL: <http://surl.li/ianqd>.
15. Довженко О. Поняття кіберзлочину з криміналістичної позиції. *Трибуна молодого вченого. Юридичний вісник*. 2018. № 3. С 79-83.
16. Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28.01.2003 (редакція від 21.07.2006). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_687#Text.
17. Дубас О. П. Інформаційно-комунікаційний простір: поняття, сутність, структура. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26693/22-Dubas.pdf>.
18. Дудник О.В. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Умань, 2021. 141 с.

19. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваїте, 2014. 944 с.
20. Думчиков М.О. Концептуальні засади кримінально-правової охорони кіберпростору в Україні: дис. ... докт. юрид. наук спец.: 12.00.08. Дніпро, 2024. 561 с.
21. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення 2018 <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
22. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення 2019 <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
23. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення 2020 <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
24. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення 2021 <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
25. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення 2022 <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
26. Ємельянов В.П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання про злочин: наук.-практ. посіб. Харків: Право, 2018. 142 с.
27. Жаровська Г.П., Ющик О.І. Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. 304 с.
28. Жовтневий районний суд м. Дніпропетровська. Єдиний унікальний номер 201/3620/16-к від 11.08.2016. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/59701953> (дата звернення: 23.01.2024).

29. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація : навч. посіб. / кол. авт.; ред. А. Є. Фоменко. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 236 с.

30. Затверджено Зміни до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС. Державна судова адміністрація України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1569780/> (дата звернення: 08.03.2024)

31. Іванов В.М. Історія держави і права України: підручник. К.: МАУП, 2007. 552 с.

32. Калашніков В.М., Кривчик Г.Г., К.А. Марков. Історія держави і права України: навчальний посібник; за ред. В.М. Калашнікова. Дніпропетровськ, 2012. 261 с.

33. Капітонов В.І. Об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 614-617.

34. Капітонов В.І. Особливості визначення об'єктивної сторони за ст. 376-1 КК України (незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя). *Правові новели: науковий юридичний журнал*. 2023. Випуск 21. С. 285-291.

35. Капітонов В.І. Предмет незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Право і суспільство*. 2023. №2. Том 2. С. 376-381.

36. Карчевський М.В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : монограф.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 528 с.

37. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України від 06.07.2005 № 2747-IV (дата оновлення: 09.12.2023). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 15.12.2023)

38. Козак В.А. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду: аналіз основного складу злочину. 2013. С. 151-158. URL: <http://plaw.nlu.edu.ua/article/view/51481/47284> (дата звернення: 30.04.2024)
39. Комісаров С.А. Зарубіжний досвід визначення проступків проти публічного порядку. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/28.pdf (дата звернення: 15.06.2023).
40. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 01.07.2021).
41. Комп'ютерна злочинність: Навчальний посібник : за ред. П. Д. Біленчук, Б. В. Романюк, В. С. Цимбалюк та ін. Київ.: Атіка. 2012. 240 с.
42. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270–302.
43. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
44. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джужи. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
45. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / [С.В. Албул, А.М. Бабенко, О.А. Гритенко, В.Я. Конопельський, В.О. Меркулова та ін.]; за ред. д.ю.н., проф. О.В.Меркулової, д.ю.н., доцента В.Я.Конопельського. Одеса, 2017. 430 с.
46. Кримінальне право України: Особлива частина [лідруч. для студ. вищ. навч. зокл. освіти] / [М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис то ін.] ; за

ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К. : Юрінком інтер; Х. : Право, 2001. 496 с.

47. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 18.04.2003. URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus#9a> (дата звернення: 25.12.2023)

48. Кримінальний кодекс Республіки Грузія від 22.07.1999 (дата оновлення: 09.02.2023). URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=247> (дата звернення: 12.11.2023)

49. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан від 3 липня 2014 року № 226-V (зі змінами та доповненнями станом на 12.09.2023). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=5;-106#pos=5;-106 (дата звернення: 23.11.2023)

50. Кримінальний кодекс Республіки Молдова від 18 квітня 2002 року № 985-XV (зі змінами та доповненнями станом на 24.11.2023 г.) URL: https://continent-online.com/Document/?doc_id=30394923#pos=4102;-77 (дата звернення: 12.12.2023)

51. Кримінальний кодекс України : Наук.-пракп комент. / [Ю.В. Баулін, В.Т. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. [3-тє вид., переробл. та допов.]. Х. : ТОВ "Одісей", 2007. 1184 с.

52. Кримінальний кодекс України 1960 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/para0612#0612>

53. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. 811 с.

54. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 03.05.2021 р.).

55. Кримінальний кодекс УРСР, затверджений Центральним Виконавчим Комітетом Української РСР 8 червня 1927 р. (офіційний текст із змінами і доповненнями на 1 листопада 1949 р., з постатейними матеріалами і додатками. Київ, 1950. 168 с.

56. Кримінальний кодекс Франції. URL: <https://jurkniga.ua/contents/kriminalniy-kodeks-frantsuzkoi-respubliki.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

57. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення 03.05.2021 р.).

58. Кузнецов В.В., Савченко А.В., Плугатир В.С. Кримінальне право України: теоретичний курс та практикум: Навчальний посібник / За заг. ред. В.Я. Горбачевського. К.: Атіка, 2005. 378 с.

59. Куц В., Бондаренко О. Зміст вини у злочинах з формальним складом. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 36-40.

60. Лащук Є. В. Поняття і структура об'єкта злочину . *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2005. №. 10. С. 197-207.

61. Маслова О.О. Структура обстановки вчинення злочину. *Право і суспільство*. 2017. № 6 (частина 2). С. 158-164.

62. Маслова О.О. Щодо значення факультативних ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 2(43). С. 110-117.

63. Матвійчук В.К. Об'єктивна сторона складу злочину: її складові та зміст. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2013 р., № 1 (39). С. 163-168

64. Мисливий В.А. Учення про потерпілого в кримінальному праві України. *Державна політика у сфері захисту прав потерпілих від кримінальних правопорушень в Україні: матеріали круглого столу* (Харків,

25 квітня 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 45-46.

65. Митрофанов А.А. Основні напрямки кримінально-правової політики в Україні: формування та реалізація. Одеса: Вид-во Одеського юридичного інституту НУВС, 2004. 132 с.

66. Назимко Є.С., Щербіна А.В. Пеналізація незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду в Україні. Українська поліцейстика. 2021. №2. С. 150-160.

67. Назимко Є.С., Щербіна А.В., Пономарьова Т. І. Зарубіжний досвід кримінально-правового захисту автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 4 (78). С.15-121.

68. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України - 2-ге вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С.С. Яценко. Київ: А.С.К., 2013. 976 с.

69. Обвинувальний вирок Жовтневого районного суду м. Дніпропетровська від 11.08.2016. Єдиний унікальний номер 201/3620/16-к. Номер провадження 1-кп/201/169/2016 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/59701953> (дата звернення: 24.04.2023)

70. Осадчий В. І.. Кримінально-правова охорона функція автоматизованих систем в органах правосуддя. URL: <https://df.duit.in.ua/index.php/dictum/article/view/174/151> (дата звернення: 25.12.2023). DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2020-3-8-133-139>

71. Погорецький М. А., Кучинська О. П. Науковий висновок щодо тлумачення окремих положень чинного законодавства України. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 164-173.

72. Поняття мотиву та мети злочину. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9594/> (дата звернення: 24.04.2023)

73. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за посягання у сфері інформаційної безпеки”. Офіційний портал Верховної

Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/g31> (дата звернення: 23.04.2023).

74. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за недбале ставлення до роботи з системою автоматизованого арешту коштів". *Ligazakon*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/gh3cq00a?an=3&ed=2016_03_31 (дата звернення: 23.01.2024).

75. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII (редакція від 01.01.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

76. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 № 5076-VI (редакція від 03.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

77. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 № 2121-III (редакція від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

78. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 26.04.2023)

79. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19#n40> (дата звернення: 23.04.2023)

80. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах: Закон України від 05.06.2009 № 1475-VI. *Верховна Рада України*.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1475-17#Text> (дата звернення: 23.04.2023)

81. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 02.04.2015 № 25 (дата оновлення: 06.10.2022). Рада суддів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0025414-15#Text> (дата звернення: 22.12.2023)

82. Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України: Закон України від 02.02.1994 № 3911-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3911-12#Text> (дата звернення: 26.04.2023).

83. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

84. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 25.04.2023)

85. Радутний О. Е. Штучний інтелект як суб'єкт злочину. *Інформація і право*. № 4(23). 2017. С. 106-115.

86. Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001 року. Верховний суд України. https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/mign_standart (дата звернення: 28.06.2023)

87. Решота В. В.. Проблеми визначення основних понять у сфері здійснення правосуддя. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Випуск 62. С. 119–127.

88. Савицька В. М. Тлумачення поняття завідомість у рішеннях суду. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten “ΛΟΓΟΣ” zu den Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B/ 4), 5 Juni, 2020. Stuttgart, Deutsschland: Europaische*. С. 85-87.

89. Савицька В. Стан дослідження поняття завідомості у кримінально-правовій літературі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 183-190.

90. Савицька В.М. Поняття завідомості за кримінальним правом України: дис. ... док. філософії: 081 Право. Дніпро, 2021. 225 с.

91. Сенаторов М.В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві: монографія. Х.: Право, 2006. 208 с.

92. Сень І. Генезис спеціальних норм у пам'ятках кримінального права, які діяли на території України. *Jurnalul juridic national: teorie si practica: nauково-практичний журнал Республіки Молдова*. 2017. № 6 (28). С. 118-123.

93. Систематичне втручання в систему автоматизованого розподілу справ у Вищому господарському суді: ДБР завершило розслідування. (назва з екрану). Державне бюро розслідувань. URL: <https://dbr.gov.ua/news/sistematichne-vtruchannya-v-sistemu-avtomatizovanogo-rozpodilu-sprav-u-vishhomu-gospodarskomu-sudi-dbr-zavershilo-rozsliduvannya> (дата звернення: 23.05.2023)

94. Скоропад М. Хто і як втручався в автоматизовану систему документообігу суду?: назва з екрану. Фондація DEJURE. URL: <https://dejure.foundation/library/khto-i-yak-vtruchavsia-v-avotomatyzoivanu-systemu-dokumentobihu-sudu> (дата звернення: 15.06.2023)

95. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 560 с., 2 арк. кольор. іл.
96. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: у 2 книгах. Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 568 с., 2 арк. кольор. іл.
97. Скрипник В. Речі, обмежені в цивільному обороті, як об'єкти цивільних прав. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 1. С. 36–40.
98. Скулиш Є. Д. Міжнародно-правове співробітництво у сфері подолання кіберзлочинності. *Інформація і право*. 2014. № 1(10). С. 93–100.
99. Словник термінів з кібербезпеки : за заг. ред. О. В. Копана, Є. Д. Скулиша. Київ: ВБ «АванпостПрим». 2012. 214 с.
100. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. 464 с., 2 арк. кольор. іл.
101. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник, Суми: Університетська книга, 2016. 375 с.
102. Сухонос В. В. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / В.В. Сухонос, Р.М. Білоконь, В.В.Сухонос (мол.) / за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. В.В. Сухоноса. Суми : ПФ "Видавництво "Університетська книга", 2020. 672 с.
103. Столяр О. Міжнародно-правові проблеми визначення та класифікації «кіберзлочинів». *In: Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 4 (26). С. 185-188.
104. Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.

Офіційний веб-сайт Верховного суду України. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/AFB1E90622E4446FC2257B7C00499C02)

105. Тарасенко О. С. Відеоконференція як захід встановлення дистанції під час проведення слідчих (розшукових) дій у межах поширенню інфекційних хвороб. *Науковий вісник публічного та приватного права Науково-дослідного інституту публічного права*. 2020. Вип. 5. Т. 1. С. 187-191.

106. Тарасенко О. С. Застосування спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з обігом протиправного контенту в мережі Інтернет. *Юридична наука*. 2020. Випуск 6. С. 424-432.

107. Тарасенко О. С. Криміналістичні особливості досудового розслідування в умовах військових дій. *Діяльність державних органів в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнародного науково-практичного онлайн-семінару (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 29 квітня 2022 року)*. Кривий Ріг, 2022. С. 216-218.

108. Тарасенко О. С. Особливості проведення обшуку під час розслідування злочинів, пов'язаних з протиправним контентом в мережі Інтернет, з ознаками організованої злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Т. 2. С. 154-157.

109. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2(18). С. 207-210.

110. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Х.: Право, 2016. 256 с.

111. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України. Новий Кримінальний кодекс станом на 30.01.2024. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 02.02.2024)

112. Тельпіс М.В. Знаряддя та засоби вчинення злочину: поняття та значення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. Випуск 6. Том 3. С. 88-90.

113. Теорія держави і права : підручник / [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.

114. Тихий В.П. Поняття безпеки людини і її правове забезпечення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 1 (6). С. 21-40.

115. Тімея Сегеді. Судова реформа – посилення кримінальної відповідальності? *Юридична газета*. 2017. №52 (602). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/sudova-reforma--posilennya-kriminalnoyi-vidpovidalnosti.html> (дата звернення: 25.05.2023).

116. Топчій В.В. Кримінально-правова характеристика потерпілого від злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 50. Серія ПРАВО. Том 2. С. 96-98.

117. Топчій В.В., Дідківська Г.В., Мудряк Т.О. Кримінальне право України: Загальна частина: навчальний посібник у схемах. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 344 с.

118. Федорак Л.М. Злочинний намір у кримінальному праві України (назва з екрану). Гребінківський районний суд Полтавської області. URL: <https://gr.pl.court.gov.ua/sud1605/pres-centr/4/449715/> (дата звернення: 23.22.2023)

119. Федорчук О. Предмет злочину, передбаченого ст. 376-1 КК України (Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду). *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 16. С.186-190.

120. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. Київ: Атіка, 2005. 280 с.

121. Філей Ю. В. Соціальна сутність суспільної небезпеки. *Кримінальне право: традиції та новації: мате-ріали міжнародного круглого столу, присвяченого 90-літтю з дня народження видатного вченого, героя України, академіка Сташиса В. В., 9-10 липня 2015 р.* Полтава, Харків. 2015. С. 98–103.

122. Філіпенко Т. А. Стан та наслідки комп'ютерної злочинності. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері.* 2020. Том 3. № 1. С. 73–81. URL: <http://surl.li/ibsbq>.

123. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 557 с.

124. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. Київ: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

125. Христова Ю. Стан наукової розробленості проблем кримінологічного захисту правосуддя в Україні. *Науковий вісник ДДУВС.* 2023. № 1. С. 233-239.

126. Христова Ю.В. Кримінологічний аналіз кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень проти правосуддя в Україні. *Наука і техніка сьогодні. Серія Право.* 2024. № 1 (29). С. 237-255.

127. Цимбалюк В. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб та перспективи України. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/5024/1/cymbaliuk.pdf> (дата звернення: 15.06.2023)

128. Чернишова Н. В. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник. Київ: Атіка, 2013. 288 с.

129. Чорней С. В. Осудність як передумова винності та кримінальної відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2015. №1. С. 274-278.

130. Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монографія. Дніпропетровськ: «Ліра ЛТД», 2015. 420 с.

131. Шаблистий В.В. Кримінальні смерті як гіперболізована загроза безпеці людини в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей*. Випуск 60. 2022. С. 81–88.

132. Шаблистий В.В. Суспільна небезпека (небезпечність) у кримінальному праві в епоху постмодерну. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3 (11). С. 112-124.

133. Шаблистий В.В., Коломієць В.Ю. Тілесне ушкодження як злочин проти життя та здоров'я людини за кримінальним правом України : монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 164 с.

134. Шепітько В. М. Кримінально-правовий підхід до розуміння поняття правосуддя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3 (82). С. 126-133.

135. Шепітько М. В. Спосіб вчинення злочину як ознака вчинення злочинів проти правосуддя. *Форум права*. 2015. № 4. С. 330-335.

136. Шевчук Т. А. Розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів через мережу інтернет. URL: <http://surl.li/ianbv>.

137. Шемчук В. В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2018. Том 29 (68). № 6. С. 121-123. URL: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2018.6/21>.

138. Шкідливі програмні та технічні засоби : веб-сайт. URL: https://it-crime.at.ua/index/shkidlivi_programni_ta_tekhnichni_zasobi/0-34.

139. Шинкарецька Г. Г., Берман А. М. Цифровізація та проблема забезпечення національної безпеки. *Освіта і право*. 2020. № 5. С. 254–260.
140. Шумський П.В. Судові і правоохоронні органи України (опорний конспект лекцій). Тернопіль, Лілея, 2000. 186 с.
141. Щербалюк О. В. Організаційні основи судоустрою в Україні. Дис... кандидата юридичних наук. К., 2021. 263 с.
142. Щербіна А. В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду: дис... кандидата юридичних наук: спец. 12.00.08. Маріуполь, 2021. 220 с.
143. Щербіна А.В., Назимко Є.С., Захарченко А.М. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2022. 148 с.
144. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду : Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30 (дата оновлення: 11.06.2021). zakon.rada.gov.ua. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text> (дата звернення: 22.04.2023)
145. Юнін О. С. Державна політика України у сфері запобігання домашньому насильству: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 15–21.
146. Юнін О. С. Щодо проблем кадрової роботи в органах внутрішніх справ України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2006. № 2. С. 129–131.
147. Юнін О.С. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3-2. С. 314-319.
148. Яковенко А. В. Типологізація правових систем: галузевий аспект. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів*

людства у цифрову еру: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2021. Т. 2. С. 244–246.

149. Яцишин М. Ю. Використання сили у кіберпросторів рамках міжнародного права. *Інформація і право*. 2018. № 4 (27). С. 22–31.

150. Serhii Shevchenko et al. Problem of protection against cyber crimes in the field of cryptocurrency circulation. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues* Volume 22, Issue Special Issue 2, 2019.

151. Shablystiy V., Liudvik V. (2023), Distinguishing the endanger by the mother of a newborn child that caused the death of the child from related criminal offenses by signs of the subjective part. *Philosophy, economics and law review*. Volume 3, no. 1, 249-256.

152. Shevchenko, S. et al. (2022). Historical prerequisites for the formation of the foundations of the modern humanitarian policy of Ukraine. *Amazonia Investiga*, 11(58), 28-38.

153. Tarasenko O., Shevchishen A., Yermakov Y., Mirkovets D., Diakin Y. (2021). Use of intelligence tools during pre-trial investigation. *Amazonia Investiga*, Vol. 10, Num. 45. (September, 2021). 105-112.

154. Yunin O. et al. (2022). The essence and classification of cybercrime in the field of computer information. *Amazonia Investiga*. 11(51), 291-299

155. Yunin O. et al. Criminological and forensic characteristics of forms of embezzlement committed through the use of information technology. *Amazonia Investiga*. Volume 10 - Issue 41: 131-140 / May, 2021.

Додаток

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Капітонов В.І. Об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 614-617.

2. Капітонов В.І. Особливості визначення об'єктивної сторони за ст. 376-1 КК України (незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя). *Правові новели: науковий юридичний журнал*. 2023. Випуск 21. С. 285-291.

3. Капітонов В.І. Предмет незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Право і суспільство*. 2023. №2. Том 2. С. 376-381.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Капітонов В.І. До питання про декриміналізацію 376-1 КК України. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 28 травня 2021 р.)*. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 121–124.

5. Капітонов В.І. До питання про об'єкт незаконного втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя. *Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м.*

Дніпро, 29 лютого 2024 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2024.
С. 615-617.